

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 3

P114

[3901]-102

F.Y. B.A.

प्रथम वर्ष कला (मराठी)
आधुनिक मराठी वाङ्मय (G-1)
(नवा अभ्यासक्रम) (2008 पॅटन©)

cbi...3 Vm]

[EHJ\$UJU...80

- पाठ्यपुस्तके :- i) ललितरंग
ii) काव्यकस्तुरी
iii) व्यावहारिक मराठी
- सूचना :- i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1. अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. [10]
- 1) 'व्यक्तिमत्त्व' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
 - 2) भाषेमुळे व्यक्तिमत्त्व विकास कसा होतो ते लिहा.
 - 3) व्यक्तिमत्त्व विकासात समाजाचे स्थान स्पष्ट करा.
 - 4) व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी कोणते घटक आवश्यक असतात ?
- ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. [10]
- 1) श्रवण कौशल्यातील अडथळे कोणते ?
 - 2) भाषण कौशल्यासाठी कोणते घटक आवश्यक असतात ?
 - 3) कार्यक्रम संयोजनात परिचय या घटकाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 - 4) सूत्रसंचालकाच्या अंगी कोणत्या गुणांची आवश्यकता असावी ?
- क) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. [10]
- 1) दूरदर्शन ह्या प्रसारमाध्यमाची आवश्यकता स्पष्ट करा.
 - 2) आकाशवाणीवरील बातमीपत्रे सादर करताना कोणती काळजी घ्यावी ?
 - 3) वर्तमानपत्रातील संपादकाची कार्ये कोणती ?
 - 4) वर्तमानपत्रांचे वितरण कसे केले जाते ?

P.T.O.

प्रश्न 2. अ) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. [5]

- 1) वि. द. घाटे यांचा 'आऊ' हा ललित लेख कोणत्या व्यक्तिचित्रण संग्रहातून घेतला आहे ?
- 2) 'बॉय-फ्रेंड' ह्या लेखात विठोबाला कोणकोणत्या नावाने आळविले आहे ?
- 3) तवंदी या गावाने इंदिरा संतांची कोणती आवड जोपासली ?
- 4) शांता शेळके यांनी लहानपणी कशाचा हट्ट धरला होता ?
- 5) पु. ल. देशपांडे यांनी 'अपूर्वाई' ह्या लेखात लंडनमधील बाजाराचे कोणते दिवस सांगितले आहेत ?
- 6) 'रंगरेषांचे मृगजळ' ह्या लेखातील व्यंकटेश माडगूळकरांचा छंद कोणता ?
- 7) वामनदादांनी आपल्या गीतांतून कोणाचे तत्त्वज्ञान सांगितले आहे ?

ब) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. [5]

- 1) वसंत बापट यांनी कोणत्या नदीला कामवाली म्हटले आहे ?
- 2) आनंद यादव यांच्या कवितेत कोणत्या जाणिवा व्यक्त होतात ?
- 3) इंद्रजित भालेराव यांच्या 'काव्य कस्तुरी' मधील दोन कवितांची नावे लिहा.
- 4) सासरी जाणाऱ्या मुलीला वामनदादा कर्डक कोणता सल्ला देतात ?
- 5) रजनी परूळेकर यांच्या कवितेतून कोणत्या जाणिवा व्यक्त होतात ?
- 6) इंद्रजित भालेराव आपल्या दोस्ताला कोणता रस्ता तुडवायला सांगतात ?
- 7) 'काव्यकस्तुरी' मधील 'बाहुली' ही कविता कोणाची आहे ?

प्रश्न 3. अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 50 शब्दांत उत्तर लिहा. [5]

- 1) अरण्यवाचन करण्यापूर्वी कोणती खबरदारी घ्यावी असे मारूती चितमपल्ली यांना वाटते ?
- 2) पंढरपूरच्या वारीला जाताना इरावती कर्वे कोणती काळजी घेत असत ?

ब) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 50 शब्दांत उत्तर लिहा. [5]

- 1) वसंत बापट यांच्या 'दुष्काळ' या कवितेतून उपरोध कसा व्यक्त झाला आहे ?
- 2) 'वाटा' या कवितेतून वामनदादा कर्डक यांनी कोणता विषय मांडला आहे ?

प्रश्न 4. खालीलपैकी 'अ' आणि 'ब' गटातील प्रत्येकी एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) 1) 'पाटीनं वळण लावलं' असे आनंद यादव का म्हणतात ?
2) 'दोसत' मधून सिसिलिया कार्वालो यांनी कोणत्या आठवणी सांगितल्या आहेत ?
- ब) 1) 'बापूजी' ह्या कवितेतून वसंत बापट यांनी कोणती खंत व्यक्त केली आहे ?
2) रजनी परुळेकरांच्या 'नाही' ह्या कवितेचा आशय स्पष्ट करा.

प्रश्न 5. खालीलपैकी 'अ' आणि 'ब' गटातील प्रत्येकी एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) 1) 'अपूर्वाई' मधून पु. ल. देशपांडे यांनी कोणते अनुभव सांगितले आहेत ?
2) 'रंगरेषांचे मृगजळ' या लेखातून व्यंकटेश माडगूळकर यांनी आपल्या चित्रकलेच्या प्रवासाविषयी कोणते अनुभव सांगितले आहेत ?
- ब) 1) इंद्रजित भालेराव यांच्या 'सांगा माझ्या बापानं' ह्या कवितेची मध्यवर्ती कल्पना स्पष्ट करा.
2) वामनदादा कर्डक यांच्या 'तुफानातील दिवे' या कवितेचे रसग्रहण करा.

P114

[3901]-102

F.Y. B.A.

प्रथम वर्ष कला (मराठी)

G-1 ... सामान्यस्तर प्रश्नपत्रिका क्र.1

व्यावहारिक व उपयोजित मराठी

(पर्यायी अभ्यासक्रम)

cbi...3 Vm]

[EHJ\$UJWU...80

- gMn...- i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न1. अ) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. [20]

- 1) निबंधाच्या कोणत्याही दोन प्रकारांची नावे लिहा.
- 2) मुद्रितशोधनाच्या कोणत्याही चार खुणा लिहा.
- 3) श्रुत लेखन म्हणजे काय ?
- 4) भाषांतराच्या कोणत्याही दोन प्रकारांची नावे लिहा.
- 5) वाचनाचे कोणतेही दोन फायदे लिहा.
- 6) सारांशलेखन म्हणजे काय ?
- 7) पुढील कल्पनांचे एकत्रीकरण करून त्यासाठी एक शब्द लिहा.
 - i) पुत्र मानलेल्या प्रमाणे अत्यंत प्रिय असणारा.
 - ii) बाण ठेवण्याची पिशवी.
 - iii) पशु-पक्ष्यांना घाबरविण्यासाठी उभे केलेले बाहुले.
 - iv) नोकरीवरून काढून टाकलेला.

- 8) पुढील शब्दांचा विग्रह करून समासांची नावे लिहा.
- पुरणपोळी
 - भाजीपाला
- 9) पुढील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.
- जीव भांड्यात पडणे
 - सूत जुळणे
- 10) पुढील इंग्रजी शब्दांसाठी मराठी पारिभाषिक शब्द लिहा.
- Accountant
 - Audit
 - Hard-Cash
 - Tax free
- 11) तुमच्या मित्राला 'खेलरत्न' पुरस्कार मिळाल्याबद्दल अभिनंदनाच्या तारेचा मजकूर लिहा.
- 12) पुढील वाक्य शुद्ध करून लिहा.
अहींसा आणि सर्वोदय ही गांधी आणि विनोबांच्या विचारांची मुलतत्त्वे आहेत.
- 13) पुढील विषयावर आकर्षक घोषवाक्य तयार करा.
- व्यसनमुक्ती
 - मतदार जागृती

प्रश्न2. अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 50 शब्दांपर्यंत लिहा. [5]

- निबंध लेखनाचे फायदे लिहा.
- भाषांतर करताना कोणत्या अडचणी येतात ?

ब) खालील उताऱ्याचे सारांशलेखन करा. [5]

बऱ्याच लोकांचा असा समज आहे की आजच्या काळातील गुंतागुंतीचा व्यवहार पार पाडण्यासाठी आपल्या भाषा समर्थ नाहीत. विनोबा म्हणतात की, हा एक भ्रम आहे आणि तो आपण मनातून काढून टाकला पाहिजे. आपल्याकडे शेकडो वर्षांपासून विविध प्रकारचे सामाजिक ज्ञान विकसित होत आले आहे. आणि त्यामुळे विविध प्रकारचे, विविध अर्थाचे शब्द व संज्ञा प्रचलित आहेत. त्यांचा वापर आपण व्यवहारात करायला पाहिजे. शिवाय इतर भाषांतून शब्द स्वीकारून आपल्या भाषा मजबूत केल्या पाहिजेत. यासाठी भाषिक पुरुषार्थ हवा. आमच्या भाषेने काय होणार म्हणून रडत बसण्याऐवजी मेहनत घेऊन, अभ्यास करून, ईर्ष्येने आपल्या भाषा संपन्न बनवायला हव्यात. विशेष म्हणजे, भारतीय भाषांमध्ये संबंध वाढवायला हवा; म्हणजे विविधतेत एकता हे जे भारतीय जीवनाचे उद्दिष्ट आहे ते साध्य होईल.

प्रश्न 3. अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सुमारे 150 शब्दांपर्यंत संवादलेखन करा. [10]

- 1) लेखक आणि विद्यार्थी
- 2) ग्रंथपाल आणि वाचक

ब) खाली दिलेल्या इंग्रजी उताऱ्याचे मराठीत भाषांतर करा. [10]

Mahatmaji was a real leader of men and he led the people. He never played to the gallery or carded to secure cheers from the crowd. Indeed more than at any time, today, there is an urgent need to understand the message of Bapu. He believed in Work and according to him, life should be one, of ceaseless activity. He never believed in the maxim that "ends justify the means". If only he lived for another quarter of a century he would have established international peace based upon his philosophy of life. Because once he said, "no nation belongs to itself, every nation belongs to the world. I want my country to be free so that it might die to serve the cause of humanity".

प्रश्न 4. अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर 300 शब्दांपर्यंत निबंध लिहा. [15]

- 1) ग्रंथ हेच गुरू
- 2) एकविसाव्या शतकातील युवापिढी
- 3) लहानपण दे गा देवा... (ललित)

ब) खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयाचे 300 शब्दांपर्यंत परीक्षण करा. [15]

- 1) शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या
- 2) वाढता भ्रष्टाचार
- 3) सध्याचे उच्चशिक्षण

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 4

P256

[3901] - 111

प्रथम वर्ष साहित्य (F.Y. B.A.)

HINDI - GENERAL - 1

हिंदी सामान्य-1

(2008 Pattern)

समय : 3 घंटे

[पूर्णांक : 80

- पाठ्यपुस्तकें : i) गद्यधारा :
कार्यकारी संपादक - डॉ. सुरेशकुमार जैन
ii) काव्यकल्पद्रुम :
कार्यकारी संपादक - डॉ. सुरेशकुमार जैन

- सूचनाएँ : i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

प्रश्न 1) क) निम्नलिखित पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं चार के हिंदी पर्याय लिखिए : [4]

- 1) Applicable
- 2) Correspondence
- 3) Duplicate
- 4) Employment
- 5) Freight
- 6) Proposal

ख) निम्नलिखित में से किन्हीं दो शब्दयुग्मों का अर्थ बताकर उनका वाक्य में प्रयोग कीजिए। [4]

- 1) अभय - उभय
- 2) ग्रह - गृह
- 3) चार - चारू
- 4) कंगाल - कंकाल

P.T.O.

ग) निम्नलिखित में से किन्हीं चार गणितीय आँकड़ों को मानक वर्तनी के अनुसार देवनागरी लिपि में लिखिए : [4]

1) 39	4) $10 \div 5 = 02$
2) 60 %	5) 28
3) $25 + 40 = 65$	6) 17.03

घ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर स्ववृत्त (बायोडेटा) तैयार कीजिए। [4]

- 1) निलेश/निलीमा पुरोहित, रत्नागिरी रोजगार हमी विभाग (पी. डब्ल्यू. डी.) में अभियंता पद हेतु प्रकाशित विज्ञापन के आलोक में स्ववृत्त तैयार करता/करती है।
- 2) सुश्री रजनी पाटील विवाह-विज्ञापन के आलोक में स्ववृत्त तैयार करती है।

च) निम्नलिखित में से किसी एक पर्ची को प्रत्यक्ष भरकर उसका नमूना तैयार कीजिए : [4]

- 1) भारतीय स्टेट बैंक की निकासी (पैसे निकालना) पर्ची को प्रत्यक्ष भरकर उसका नमूना तैयार कीजिए।
- 2) भारतीय रेल विभाग की मासिक पास पर्ची को प्रत्यक्ष भरकर उसका नमूना तैयार कीजिए।

प्रश्न 2) क) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी एक अवतरण की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [5]

- 1) “नया साल वह फीनिक्स पक्षी है, जो हर साल पुराने की खाक पर नया जन्म लेता है, उसके माँ-बाप की फैमिली प्लॉनिंग इतनी पक्की है, कि हमेशा एक खास दिन और खास घड़ी में उनका जन्म होता है।”
- 2) “पर गुरू साहब को चिन्ता करने की आवश्यकता नहीं क्योंकि गर्मी में वह कुरता पहनता ही नहीं और जाने-आने के लिए पुराना ठीक रहेगा।”

ख) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी एक अवतरण की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [5]

- 1) “आगे पुकारेगी सूनी डगरिया
पीछे झुके बन-बेंत
संझा पुकारेंगी गीली अखडियाँ
भोर हुए धन खेत;
आना जी बादल जरूर।”

- 2) “डस रहे हैं नाग रिश्वत के
लोभी हाकिम महा गुनहगार
चंद हाथों में कैद सत्ता
मौजी पूँजीपति राजनीति के ठेकेदार।”

प्रश्न 3) क) निम्नलिखित में से किसी एक परिच्छेद का एक तिहाई में सारलेखन कीजिए : [5]

- 1) आज विश्व में अनेक धर्म, अनेक पंथ प्रचलित हैं। प्रत्येक धर्म के उपदेशों तथा शिक्षा सम्बन्धी बहुत सा साहित्य है। व्यक्ति अपने-अपने धर्मों के प्रवर्तकों तथा मान्य पुरुषों के वाक्यों की तरह-तरह से व्याख्याएँ और टीकाएँ विविध भाषाओं में करते हैं तथा धर्म विशेष का प्रचार करते हैं। इस प्रकार धार्मिक उद्देश्य और शिक्षाओं का कोई अन्त नहीं। समझदार व बुद्धिमान व्यक्ति को धर्म की बारीकियों और उलझनों में पड़ने की आवश्यकता नहीं। उसे तो मुख्य तत्व की बात जान लेनी चाहिए।

वास्तविक धर्म मानने वाले के लिए यह सारा जगत ईश्वरमय है, जैसा कि वेदान्त वाक्य है- “सर्वम् खल्विदम् ब्रम्हः”। यह समस्त जगत ब्रम्ह ही है। जिसने यह तत्व की बात जान ली, वह सब प्राणियों से प्रेम करेगा, उसके प्रेम का क्षेत्र उसके परिवार या रिश्तेदारों तक ही सिमित नहीं होता, वह सब में ईश्वर का रूप देखता है। उसके लिए तो ‘वसुधैव कुटुम्बकम्’ अर्थात् सारी धरती ही परिवार के समान होती है। उसके लिए छुआछूत का प्रश्न ही नहीं उठता। वह सब को समभाव से देखता है। ऊँच-नीच की खोखली कल्पना को मन में स्थान नहीं देता।

- 2) देश और जाति के उत्थान के लिए शिक्षा पहला सोपान है। बिना शिक्षा के देश न तो कृषि सम्बन्धी उन्नति कर सकता है और न औद्योगिक। वैज्ञानिक शिक्षा का अभाव हमारे औद्योगिक पिछडेपन का मूल कारण है। हमारे मजदूरों को सैद्धांतिक ज्ञान का अभाव रहता है, इसलिए वे नए अविष्कार करने में असमर्थ हैं। शिक्षा के बिना मनुष्य अपने प्रारंभिक अविष्कारों की भी माँग नहीं कर सकता है और न अपने स्वाभिमान को सुरक्षित रख सकता है। शिक्षा के बिना रहन-सहन का स्तर भी ऊँचा नहीं उठ सकता। बहुत से संपन्न लोग भी शिक्षा के अभाव के कारण धन सदुपयोग नहीं कर सकते।

ख) निम्नलिखित मुहावरों में से किन्हीं पाँच मुहावरों का वाक्यों में प्रयोग कीजिए : [5]

- 1) अंग अंग ढीला हो जाना।
- 2) एक आँख से देखना।
- 3) घड़ो पानी पड़ जाना।

- 4) छाती पर साँप लोटना।
- 5) जान हथेली पर रखना।
- 6) तीस मार खाँ बनना।
- 7) दुम दबाकर भागना।

प्रश्न 4) क) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [15]

- 1) 'दो कलाकार' कहानी में चित्रित अरूणा के सामाजिक कार्यों पर प्रकाश डालिए।
- 2) 'ठेंस' कहानी के सिरचन का चरित्रांकन कीजिए।
- 3) 'पहला सफेद बाल' निबंध का व्यंग्य स्पष्ट कीजिए।
- 4) हरिया काका में एक समर्पित इन्सान किस प्रकार नजर आता है ?
- 5) 'समानान्तर रेखाएँ' एकांकी के शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।

ख) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [15]

- 1) यशोधरा के मन में किस बात का दुःख है ? कविता द्वारा अंकन कीजिए।
- 2) 'बीते दिन कब आनेवाले' कविता द्वारा कवि का दुःख किस तरह व्यक्त हुआ है ?
- 3) 'सुहागिन का गीत' की नायिका कौन-कौनसे बहाने बनाकर अपने पति को परदेस जाने से रोकना चाहती है ?
- 4) 'जन-जन का चेहरा एक' कविता में कविने विविधता में एकता का चित्रण कैसे किया है ?
- 5) 'दुःख नहीं कोई' ऐसा कवि दुष्यंतकुमार क्यों कहते हैं ?

प्रश्न 5) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर निबंध लिखिए : [10]

- 1) छात्र और राजनीति।
- 2) भारतीय कृषक।
- 3) मेरा जीवन स्वप्न।

P256

[3901] - 111

प्रथम वर्ष कला (F.Y. B.A.)

सामान्य हिंदी (G-1)

प्रयोजनमूलक हिंदी (Functional Hindi)

(2008 Pattern) (वैकल्पिक)

समय : 3 घंटे

[>पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :- i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

ii) प्रश्न के दाईं ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

प्रश्न1) अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं आठ शब्दों के हिंदी पर्याय लिखिए : [8]

1) Acceptance	6) Draft
2) Affidavit	7) Face Value
3) Cheque	8) Identity
4) Concession	9) Junior
5) Deputation	10) Minutes

आ) निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं छः वाक्यों को मानक वर्तनी के आधार पर शुद्ध करके फिर से लिखिए। [6]

- 1) गुरु के ऊपर श्रद्धा रखना चाहिए।
- 2) उसने सचिन को पत्ता पूछा।
- 3) मुझे आने की स्वीकृति मिल गयी।
- 4) हिंदी साहित्य में कबीर बड़ी ख्याती है।
- 5) उसका निश्चय पकका है।
- 6) मैंने हिंदी का वाग्मय पढ़ा है।
- 7) वह कार्यालय में कामकरता था।
- 8) श्याम कहा रहता है।

इ) निम्नलिखित में से किन्हीं छः गणितीय आँकड़ों तथा चिहनों को मानक हिंदी वर्तनी के अनुसार शब्दों में लिखिए : [6]

1) 74	5) $99 - 46 = 53$
2) $7 \times 5 = 35$	6) $6\frac{8}{4}$
3) 9.8	7) $49 + 23 = 72$
4) 83 %	8) $5 \div 25 = 5$

प्रश्न 2) निम्नलिखित पत्रों में से किन्हीं दो पत्रों के प्रारूप तैयार कीजिए : [10]

- 1) समीर/समीता पोतदार, सावतानगर, सिडको, नाशिक से सुधाकर/सुधा पटेल, 401, आशीर्वाद कॉलनी, सोलापुर को अपने मकान के गृह-प्रवेश हेतु निमंत्रण-पत्र लिखता/लिखती है।
- 2) सुनील/सुनीता वाजपेयी, सुंदरनगर, पनवेल से अपने मित्र वंदन उपाध्याय को नेट परीक्षा उत्तीर्ण होने पर अभिनंदन -पत्र भेजता/भेजती है।
- 3) सुहास/सुहासनी पाटील, स्टेट बैंक कॉलनी, इंदिरानगर, औरंगाबाद से महाप्रबंधक, महाराष्ट्र बैंक, शिवाजीनगर, पुणे को हिंदी अधिकारी पद हेतु आवेदन-पत्र लिखता/लिखती है।
- 4) कविता वराडे, सुंदर बंगला, मेनरोड, कल्याण, सफाई अधिकारी, नगर-निगम, कल्याण को अपने इलाके की गंदगी संबंधी शिकायती-पत्र लिखती है।

प्रश्न 3) अ) निम्नलिखित परिच्छेद का एक-तिहाई शब्दों में सार-लेखन (संक्षेपण) कर उसे उचित शीर्षक दीजिए : [6]

ऋतुराज वसंत के सुशासन और व्यवस्था की छटा हर ओर दिखाई पड़ती है। कलियों के यौवन की अंगड़ाई भ्रमरों को आमंत्रण दे रही है। अशोक के अग्निवर्ण, कोमल एवं नवीन पत्ते वायु के स्पर्श से तरंगित हो रहे हैं। शीतकाल के ठिठुरे अंग में नई स्फूर्ति उमड़ रही है। वसंत के आगमन के साथ ही जैसे जीर्णता और पुरातन का प्रभाव तिरोहित हो गया है। प्रकृति के कण-कण में नए जीवन का संचार हो गया है। आम्र मंजरियों की भीनी, गंध और कोयल का पंचम आलाप, भ्रमरों का गुंजन और कलियों की चटक, वनों और उद्यानों के अंगों में शोभा का संचार-सब ऐसा लगता है, जैसे जीवन में सुख ही सत्य है, आनंद के एक क्षण का मूल्य पूरे जीवन को अर्पित करके भी नहीं चुकाया जा सकता।

आ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय को लेकर कल्पना-विस्तार कीजिए : [6]

- 1) आवश्यकता आविष्कार की जननी है।
- 2) लालच बुरी बला है।

प्रश्न 4) अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [6]

- 1) नया शैम्पू,
- 2) बाजार में आई नई कार,
- 3) कपड़े की प्रदर्शनी,
- 4) वाशिंग मशीन।

आ) निम्नलिखित अंग्रेजी अथवा मराठी परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए। [6]

A person with a bungalow, a car and a big Bank balance cannot be happy if he is unhealthy. In order to enjoy life one has to be physically and mentally fit. Even a headache can keep a person disturbed the whole day. Mental tensions may not allow one to have a sound sleep. 'Healthy mind in a healthy body'. Goes the saying. A person who rarely suffers from any physical illness and whose mind is in good condition is healthy and fit.

Answer

बंगला, कार, बैंकेत गडगंज संपत्ती असणाऱ्या व्यक्तिची प्रकृती बरी नसल्यास तो सुखी राहू शकत नाही. जीवनाचा आनंद लुटण्यासाठी शारीरिक दृष्टी व मनाने धडधाकट राहायला हवे. एवढेच नव्हे, छोटी-सी डोकेदुखी देखील माणसाला दिवसभर त्रासदायक ठरते. मानसीक ताण-तणावही व्यक्तिला शांतपणे झोपू देत नाहीत. गोज्ने म्हटले आहे, 'आरोग्यपूर्ण मन आरोग्यपूर्ण शरीरातच निवास करते. क्वचित आजारी पडणाऱ्या व्यक्तिचे मन व प्रकृती देखील उत्तम असते.

प्रश्न 5) अ) निम्नलिखित लघुत्तरी प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए :

[10]

- 1) मानक लिपि एवं वर्तनी संबंधी अद्यतन बारह नियम संक्षेप में बताइए।
- 2) लिंग विचार एवं सामान्य गलतियों के संबंध में जानकारी दीजिए।
- 3) अनुवाद की उपयोगिता समझाइए।
- 4) सारलेखन अथवा संक्षेपण का स्वरूप स्पष्ट कीजिए।

आ) निम्नलिखित विषयों में से किन्हीं चार पर टिप्पणियाँ लिखिए :

[16]

- 1) वाणिज्य और व्यापार,
- 2) विज्ञापन उद्योग,
- 3) अनुवादक के कर्तव्य,
- 4) पत्र लेखन का स्वरूप,
- 5) कल्पना विस्तार की प्रक्रिया।
- 6) जनसंचार माध्यम।

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Page : 3

P122

[3901]-113

F.Y. B.A.

संस्कृत (SANSKRIT)

सुरभारती (Surabharati) G - I
(2008 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 60

Time : 3 Hours

[Max. Marks : 60

सूचना:- i) सर्व प्रश्न अनिवार्य.

All questions are compulsory.

ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Figures to right indicate full marks.

प्रश्न 1) 'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी अथवा मराठीत अनुवाद लिहा. [20]

From 'A' and 'B' sections translate each two into English or Marathi.

विभाग - अ / Section - A

- i) सा होवाच मैत्रेयी - यन्नु म इयं भगोः सर्वा पृथिवी वित्तेन पूर्णा स्यात् स्यां न्वहं तेनामृताहो ३ नेति। नेति होवाच याज्ञवल्क्यः। यथैवोपकरणवतां जीवितं तथैव ते जीवितं स्यात्। अमृतत्वस्य तु नाऽऽ शास्ति वित्तेनेति ॥
सा होवाच मैत्रेयी- येनाहं नामृता स्यां किमहं तेन कुर्याम्।
यदेव भगवान् वेद तदेव मे ब्रूहीति ॥
- ii) एवं ते त्रयोऽपि शिशवः परस्परमज्ञातज्ञातिविशेषा एकाचारविहारा बाल्यमतिवाहयन्ति। अथ कदाचित्तत्र वने भ्रमन्नरण्यगजः समायातः। तं दृष्ट्वा तौ सिंहसुतौ द्वापपि कुपिताननौ तं प्रति प्रचलितौ यावत्, तावत्तेन शृगालसुतेनाभिहितम्- अहो गजोऽयं दुष्मत्कुलशत्रुः। तन्न गन्तव्यमेतस्याभिमुखम्। एवंमुक्त्वा गृहं प्रधावितः।
- iii) भाषणम् अल्पमेव आसीत्। तस्मिन् भाषणे स्वामिनः अवदन् “संन्यासिनां प्राचीनतमस्य वैदिकस्य संन्यासिसंप्रदायस्य प्रतिनिधिभूतोऽहम् अस्मै बालराष्ट्राय धन्यवादान् ददामि। हिन्दुधर्मः सर्वेषां धर्माणां मातृत्वस्थानम् अलंकरोति। हिन्दुधर्मः सहिष्णुतां प्रतिपादयति।

P.T.O.

विभाग - ब / Section - B

- i) वसतस्तस्य तु सुखं राघवस्य महात्मनः।
शरद्व्यपाये हेमन्तऋतुरिष्टः प्रवर्तत ॥
स कदाचित् प्रभातायां शर्वर्या रघुनन्दनः।
प्रययावभिषेकार्थं रम्यां गोदावरीं नदीम् ॥
- ii) आयान् कोऽयमितस्ततः प्रतिपदं पश्यन् दृशा क्रूरया
पश्चात्पादचरः पुरः पदयुगं धुन्वन् मुहुः पार्श्वयोः।
दृश्यो नाऽत्र विचित्रलोमनिवहो वालोऽथवा कोमलः
पङ्कोन्मग्नविशुष्कदेहकिटिवच्छन्नाङ्गकः केनचित् ॥
- iii) सुखं हि दुःखान्यनुभूय शोभते
घनान्धकारेष्विव दीपदर्शनम्।
सुखान्तु यो याति नरो दरिद्रतां
धृतः शरीरेण मृतः स जीवति ॥

प्रश्न 2) 'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी कोणत्याही एकाचे सहसंदर्भ स्पष्टीकरण करा. [10]

Explain with reference to context any one from each section 'A' and 'B'.

विभाग -अ / Section - A

- i) अल्पकोशो हि राजा पौरजानपदानेव ग्रसते।
ii) नन्वहमेव ब्राह्मणस्य जीवितसंशयनिमित्तं जाता।

विभाग - ब / Section - B

- i) परब्रह्मलिङ्गं भजे पाण्डुरङ्गम्।
ii) तं ज्ञानपण्यं वणिजं वदन्ति।

प्रश्न 3) 'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा. [20]

Write an essay type answer to any one from each section 'A' and 'B'.

विभाग -अ / Section - A

- i) नवीन गाव वसविण्या बाबत कौटिल्याचे विचार स्पष्ट करा.
Explain Kautilya's views regarding the settlement of a new town.
- ii) "चन्द्रापीडस्य विद्याग्रहणम्" आधारे बाणाच्या भाषाशैलीची वैशिष्ट्ये सांगा.
Explain with reference to "चन्द्रापीडस्य विद्याग्रहणम्" the poetic style of Bāṇa.

विभाग - ब / Section - B

- i) आधुनिक संस्कृत काव्याचा नमूना म्हणून “भारतवीरप्रशस्तिः” चे मूल्यमापन करा.
Evaluate the “भारतवीरप्रशस्तिः” as a modern Sanskrit poetry.
- ii) “हेमन्तवर्णनम्” चे रसग्रहण करा.
Appreciate the lesson “हेमन्तवर्णनम्”.

प्रश्न 4) पुढील उताऱ्याचे इंग्रजी अथवा मराठीत अनुवाद करा.

[10]

Translate the following passage into English or Marathi.

संस्कृतं नाम जगतः प्राचीनतमासु भाषासु अन्यतमा भाषा अस्ति। अस्यां भाषायामेव भारतस्य प्राचीनं वेदवाङ्मयं शब्दितम् अस्ति। तत्त्वज्ञानस्य आद्यस्रोतांसि उपनिषदः संस्कृतोपबद्धाः सन्ति। व्याकरण-मीमांसा-न्यायादीनि शास्त्राणि अपि अस्यामेव भाषायां लिखितानि। वाल्मीकिना रचितं रामायणं, व्यासेन ग्रथितानि महाभारतपुराणानि, कालिदासादिभिः रचितानि रघुवंशादीनि काव्यानि, शाकुन्तलादीनि नाटकानि च संस्कृतभाषायाः विभूषणानि खलु सन्ति। “किम् एषा भाषा अद्यापि जीवति ?” इति प्रश्नः पुनः पुनः जनेषु चर्चायां प्रवर्तते। परं निश्चयेन एषा भाषा जीवति इति वक्तुं शक्यते। यतः जगतः नैकेषु कोणेषु बहवः जनाः अद्यापि संस्कृतभाषाम् अवगच्छन्ति कस्मिंश्चिद् ग्रामे अनया भाषया जनाः व्यवहारमपि कुर्वन्ति। वृत्तपत्राणि, मासिकपत्रिकाः, नभोवाणीवार्ताः अपि संस्कृतभाषायां प्रकाशयन्ते। अतः नैषा भाषा मृता, एषा संजीवति एव।

P257

[3901] - 114

F.Y. B.A.

Prakrit (ARDHAMAGADHI) (2008 - Pattern)

Paper - G -1 : प्राकृत गद्य पद्य वेचे क्र. 5

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 60

Section - A

गद्य विभाग

Q1) Translate into English or Marathi any two.

[10]

कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) एगया सा निय-घर-समीव-वासिणीए खत्तियाणीए घरे गंतूण कहेइ- 'हे पियसहि !' तुं तव भत्तुणो सव्वं वत्थभूसं मज्झ अप्पेहि, मम किं पि पयोयणं अत्थि। तीए खत्तियाणीए अप्पणो पिअस्स असि-सहिअं सिर-वेढण-कडिपट्टाइ-सुहड-वेसं सव्वं समप्पिअं। सा गहिऊण गेहे गया। जया, रत्तीए एगो जामो गओ तथा सा तं सव्वं सुहड-वेसं परिहाय, असिं गहिऊण निस्संचारे रायपहम्मि निग्गया।
- ii) तीए कहियं, 'एत्थत्थि वेसमणो नाम सत्थवाहो। तस्स धूया सिरिमई। सा मए बाल-भावाओ आरब्भ पालिया जा तुमए हत्थि-संभमाओ रक्खिया। तीए हत्थि-संभमुच्चरियाए उज्झिऊण भयं जीविय-दायगो त्ति मुणिऊण तुमं साहिलासं पलोइओ। तओ अच्चंत-सुंदर-रूव जोव्वण-लायण्ण -कला-कोसल्लाणं पगरिसो त्ति काऊण समुपन्नो तीए तुज्झोवरि दढमणुरागो।
- iii) तओ गोसे अहिसित्ताइं ताइं पंच दिव्वाइं पुरमज्झे भमिडं-बाहिं गयाइं। गयण-मज्झ-गए दिवायरे, विडदोहियाहिं गावीसु दुज्झमाणासु, वित्थिण्ण-वड-विणो छायाए पसुत्तो गोवालो तेहिं पंचदिव्वेहिं पडिवण्णो। लोएहिं जयसद्दो विहिओ। विभूसिऊण वत्थाभरणेहिं एसो गोवालो नयरे पवेसिओ। रज्जे अहिसिंचिऊण सो रण्णा धूयं परिणाविओ।

Q2) Explain with reference to the context any one.

[5]

कोणत्याही एकाचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- i) 'धम्मपरस्स मुहत्तो वि दुल्लहो किं पुण तिरत्तं य' ॥
- ii) 'अज्जउत्त, नत्थि मे विहवो एयस्स सुंदरयर-दाणे'।

P.T.O.

Q3) Explain the statement 'अहो लोभस्स विलसियं'. [10]

'अहो लोभस्स विलसियं' हे विधान स्पष्ट करा.

OR/किंवा

How the wife of goldsmith taught a lesson to goldsmith.

सोनाराच्या पत्नीने सोनाराला धडा कसा शिकविला ?

Q4) Write critical note on any one. [5]

कोणत्याही एकावर स्पष्टीकरणात्मक टीप लिहा.

- i) अभयदान
- ii) सांब^s wisdom.
सांबाची हुशारी.

Section - B

पद्य विभाग

Q5) Translate any two into English or Marathi. [10]

कोणत्याही दोहोंचे मराठी अथवा इंग्रजीत भाषांतर करा.

- i) वसणाम्मि अणुव्विग्गा, विहवम्मि अगव्विआ, भए धीरा।
होंति अहिण्ण-सहावा समेसु विसमेसु सप्पुरिसा ॥
जीहाइं कुणंति पिअं, भवंति हिअअम्मि णिव्वुइं काडं।
पीडिज्जंता वि रसं जणंति उच्छू कुलीणा अ ॥
- ii) जइ तं सि भोगे चइडं असत्तो अज्जाइ कम्माइ करेहि रायं।
धम्मे ठिओ सव्वपयाणुकंपी तो होहि सि देवो इओ विउव्वी ॥
न तुज्झ भोगे चइऊण बुद्धी गिद्धो सि आरंभ-परिग्गहेसु ॥
- iii) जो वड्ढमाण-लच्छिं अणवरदं देदि धम्म-कज्जेसु।
सो पंडिदेहिं थुव्वदि तस्स वि सहला हवे लच्छी ॥
एवं जो जाणित्ता विहलिय-लोयाण धम्म-जुत्ताणं।
णिरवेक्खो तं देदि हु तस्स हवे जीविदं सहलं ॥

Q6) Explain any one with reference to context. [5]

कोणत्याही एकाचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) राहुमुहम्मि वि ससिणो किरणा अमअं विअ मुअंति।
- ii) दारिद्र ! रे विअक्खण ! ताणँ तुमं साणुराओ सि।

Q7) How Khandapana became the chief of the thieves? Explain with the help of धुत्ताणं-अब्भुय-कहाणयाइं . [10]

‘धुत्ताणं-अब्भुय-कहाणयाइं’ च्या आधारे खंडपाणा चोरांची प्रमुख कशी बनली ते स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Evaluate critically ‘केगईए सयंवरो’.

‘केगईए सयंवरो’ चे चिकित्सक मूल्यमापन करा.

Q8) Write a note on any one. [5]

कोणत्याही एकावर टीप लिहा.

- i) चंडा's wisdom.
चंडाचे चातुर्य.
- ii) संकीर्ण verses in सुहासियाइं.
सुहासियाइं मधील संकीर्ण श्लोक.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Page : 3

P123

[3901]-115

F.Y. B.A.

PALI (General Paper - I)

Pali Kusumanjali - Chatuttho Bhago

पालि कुसुमज्जलि-चतुत्थो भागो

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 60

Q1)a) Translate into English or Marathi (any Two) :

[10]

कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये भाषांतर करा.

- i) अथ खो अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसडकमि; उपसडकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं एतदवोच-“आयस्मा, भन्ते, नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति। भगवतो पि खो जाठां उदपादि-“नन्दो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति।
अथ खो आयस्या नन्दो तस्सा रत्तिया अच्चयेन येन भगवा तेनुपसडकमि; उपसडकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा नन्दो भगवन्तं एतदवोच-“यं मे, भन्ते, भगवा पटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाथाय कुक्कुटपादानं, मुञ्चामहं, भन्ते, भगवन्तं एतस्मा पटिस्सवा” ति।
- ii) अज्जतित्थिया, भिक्खवे, परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका; अत्थं न जानन्ति, अनत्थं न जानन्ति, धम्मं न जानन्ति, अधम्मं न जानन्ति। ते अत्थं अजानन्ता अनत्थं अजानन्ता धम्मं अजानन्ता अधम्मं अजानन्ता भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुन्दता विहरन्ति-‘एदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो, एदिसो धम्मो; ति।
भूतपुब्बं, भिक्खवे, इमिस्सायेव सावत्थिया अज्जतरो राजा अहोसि। अथ खो, भिक्खवे, सो राजा अज्जतरं पुरिसं आगन्तेसि-‘एहि त्वं अम्भो पुरिस, यावतका सावत्थिया जच्चन्धा ते सब्बे एकज्झं सन्तिपातेहि’ ति। ‘एवं देवा’ ति खो, भिक्खवे, सो पुरिसो तस्स रज्जो पुटिस्सुत्वा यावतका सावत्थिया जच्चन्धा ते सब्बे गहेत्वा येन सो राजा तेनुपसडकमि; उपसडकमित्वा तं राजानं एतदवोच-‘सन्निपातिता खो, ते, देव, यावतका सावत्थियजच्चन्धा’ ति।

P.T.O.

iii) “यानि कानिचि, भिक्खवे, ओपधिकानि पुञ्जकिरियवत्थुनि सब्बानि तानि मेत्ताय चेतोविमुत्तिया कलं नाग्घन्ति सोळसिं। मेत्तायेव तानि चेतोविमुत्ति अधिग्गहेत्वा भासते च तपते च विरोचति च।

“सेय्यथापि भिक्खवे, या काचि तारकरूपानं पभा सब्बा ता चन्दप्पभाय कलं नाग्घन्ति सोळसिं, चन्दप्पभायेव ता अधिग्गहेत्वा भासते च तपते च विरोचति च; एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि ओपधिकानि पुञ्जकिरियवत्थूनि सब्बानि तानि मेत्ताय चेतोविमुत्तिया कलं नाग्घन्ति सोळसिं मेत्तायेव।

b) Translate into English or Marathi (any Two) : [10]

कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये भाषांतर करा.

i) छेत्वा नन्दिं वरत्तं च संदानं सहनुक्कमं।
उक्खिन्तपळिधं बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
अक्कोसं वधबन्धं च, अदुट्ठो यो तितिक्खति।
खन्तिबलं बलानीकं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
अक्कोधनं वतवन्तं सीलवन्तं अनुस्सदं।
दन्तं अन्तिमसारीरं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

ii) न मुनि गाममागम्म कुलेसु सहसा चरे।
घासेसनं छिन्नकथो न वाचं पयुतं भणे ॥
अलत्थं यदिदं साधु नालत्थं कुसलं इति।
उभयेनेव सो तादि रूक्खंऽव उपनिवत्तति ॥
स पत्तपाणि विचरन्तो अमूगो मूगसम्मतो।
अप्पं दानं न हीळेस्य दातारं नावजानिय ॥

iii) परिपुण्णकायो सुरुचि सुजातो चारूदस्सनो।
सुवण्णवण्णोऽसि भगवा सुसुक्कदाऽसि विरियवा ॥
नरस्स हि सुजातस्स ये भवन्तिं विर्यंजना।
सब्बे ते तव कायस्मिं महापुरिसलक्खणा ॥
पसन्ननेत्तो सुमुखो ब्रह्मा उज्जु पतापवा।
मज्झे समणसंघस्स आदिच्चोव विरोचसि ॥

Q2) Explain with reference to the context (any Two) : [10]

कोणत्याही दोहोंचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- i) “तिस्सो इमा, भिक्खवे, निस्सरणिया धातुयो।
- ii) कथं च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणसीलो होति ?
- iii) न जटाहि न गोत्तेन न जच्चा होति ब्राह्मणो।
- iv) सो बोधिसन्तो रतनवरो अतुल्यो। मनुस्सलोके हितसुखाय जातो।

Q3) a) Evaluate मेत्ताथवनासुत्तं critically. [10]
मेत्ताथावनासुत्तं चे विवेचक परीक्षण करा.

किंवा / OR

Write an essay on the subject matter of कल्याणसीलसुत्तं.
कल्याणसीलसुत्तंच्या विषयवस्तुवर निबंध लिहा.

b) Explain the concept of ब्राह्मण according to ब्राह्मणवग्गो.
ब्राह्मणवग्गानुसार ब्राह्मण ही संकल्पना स्पष्ट करा. [10]

किंवा / OR

Write an essay on the subjectmatter of नाळकसुत्तं.
नाळकसुत्ताच्या विषयवस्तुवर निबंध लिहा.

Q4) Write critical notes on (any one) : [10]
विवेचक टिपा लिहा. (कोणतीही एक)

i) पठमनानातिथियसुत्तं.

ii) सेलसुत्तं.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P125

[3901]-117

F.Y. B.A.

ECONOMICS

(1154) G -I: Indian Economy

(Revised Syllabus) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in **50** words each (any two) : **[10]**

- i) State the concept of Human Development Index.
- ii) State the concept of Sex Ratio.
- iii) Explain the concept of Information technology.
- iv) Explain the cropping pattern in Maharashtra.

Q2) Write notes in **100** words each (any four) : **[20]**

- i) Trends in National Income.
- ii) Special Economic Zone. (SEZ)
- iii) Population policy-2000.
- iv) Industrial Disputes.
- v) Economic planning.
- vi) Natural Resources in Maharashtra.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in **200 - 250** words each (any three) : **[30]**

- i) Explain the characteristics of Indian Economy.
- ii) Discuss the "Population as a factor of economic development".
- iii) Explain the Importance of Industrialization.
- iv) Explain the features of Industrial Labour.
- v) Explain the failures of 10th five year plan.

Q4) Answer the following questions in **500** words each (any one) : **[20]**

- i) State the defects of Agricultural Marketing and Measures adopted in Agricultural Marketing.
- ii) Explain the problems of Sugar Industry in Maharashtra.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P125

[3901]-117

F.Y. B.A.

अर्थशास्त्र

(1154) G - I : भारतीय अर्थव्यवस्था

(2008 पॅटर्न) (सुधारीत अभ्यासक्रम)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन): [10]

- 'मानवी विकास' निर्देशांकाची संकल्पना सांगा.
- 'स्त्री पुरुष प्रमाण' संकल्पना सांगा.
- 'माहिती तंत्रज्ञान' संकल्पना स्पष्ट करा.
- महाराष्ट्रातील पीक रचना स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- राष्ट्रीय उत्पन्नातील प्रवृत्ती
- विशेष आर्थिक क्षेत्र (सेझ)
- 2000 चे लोकसंख्याविषयक धोरण
- औद्योगिक कलह
- आर्थिक नियोजन
- महाराष्ट्रातील नैसर्गिक साधन सामग्री

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- i) भारतीय अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ii) 'लोकसंख्या आर्थिक विकासाचा घटक आहे' चर्चा करा.
- iii) औद्योगिकीकरणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- iv) औद्योगिक कामगारांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- v) 10 व्या पंचवार्षिक योजनेचे अपयश स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 500 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [20]

- i) शेतमाल विक्री व्यवस्थेतील दोष आणि ते दोष दूर करण्यासाठी योजलेल्या उपाययोजना सांगा.
- ii) महाराष्ट्रातील साखर उद्योगाच्या समस्या स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P125

[3901]-117

F.Y. B.A.

ECONOMICS

(1154) G - I : Agricultural Economics

(Revised Syllabus) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in **50** words each (any two) : **[10]**

- i) State the concept of Agricultural Economics.
- ii) Explain the concept of Live Stock Management.
- iii) State the concept of Agricultural pricing.
- iv) Explain the concept of World Trade Organisation.

Q2) Write notes in **100** words each (any four) : **[20]**

- i) Green house technique.
- ii) Dairy farming.
- iii) Bio Technology.
- iv) Rayat Bazaar.
- v) Drips Irrigation.
- vi) Agricultural Subsidies.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in **200** to **250** words each (any three) : **[30]**

- i) Explain the Importance of Agricultural in India.
- ii) Explain the problems of Agricultural Marketing.
- iii) Explain the traditional methods of Irrigation.
- iv) Explain the Causes and Remedies to hardship of Agricultural Labours.
- v) State the problems of Agricultural subsidies, patents.

Q4) Answer the following questions in **500** words each (any one) : **[20]**

- i) Explain the nature, scope and objectives of Indian Employment Guaranty Scheme.
- ii) Explain the Causes of Low productivity of Agricultural in India.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P125

[3901]-117

F.Y. B.A.

अर्थशास्त्र

(1154) G - I : कृषी अर्थशास्त्र
(2008 पॅटर्न) (सुधारीत अभ्यासक्रम)
मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- i) “कृषी अर्थशास्त्र” ही संकल्पना सांगा.
- ii) ‘पशुधन व्यवस्थापन’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- iii) “शेतमाल किंमत” ही संकल्पना सांगा.
- iv) ‘जागतिक व्यापार संघटना’(W.T.O.) ही संकल्पना विशद करा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- i) हरित गृह तंत्र.
- ii) दुग्ध उत्पादक शेती.
- iii) जैव-तंत्रज्ञान.
- iv) रयत बाजार.
- v) ठिंबक सिंचन.
- vi) कृषी अनुदाने.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 - 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- i) भारतातील शेतीचे महत्त्व विशद करा.
- ii) शेतमाल विपणन समस्या स्पष्ट करा.
- iii) जलसिंचनाच्या पारंपारिक पद्धती विशद करा.
- iv) शेतमजुरांची हालाख्याची स्थितीचे कारणे व उपाय स्पष्ट करा.
- v) कृषी अनुदाने आणि एक स्वामित्वाची समस्या सांगा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 500 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [20]

- i) भारतीय रोजगार हमी योजनेचे स्वरूप, व्याप्ती आणि उद्दिष्ट्ये विशद करा.
- ii) भारतातील शेतीची उत्पादकता कमी असण्याची कारणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P126

[3901]-118

F.Y. B.A.

POLITICS (Political Science)

Government & Politics of Maharashtra

(2008 Pattern) (General Paper - I)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any two questions (In **50** words each) :

[10]

- i) Industrial policy of Maharashtra.
- ii) Maharashtra, Karnataka Border Issue.
- iii) State Women Commission.
- iv) Role of Speaker in Vidhan Sabha.

Q2) Attempt any four questions (In **100** words each) :

[20]

- i) Importance of Samyukta Maharashtra Movement.
- ii) Role of Governor in Maharashtra Administration.
- iii) Ideology of B.J.P.
- iv) Nationalist Congress Party.
- v) Human Rights Commission.
- vi) Dalit Movement in Maharashtra.

P.T.O.

Q3) Attempt any three questions (In **250** words each) :

[30]

- i) Explain the contribution of Co-operative Movement in Maharashtra.
- ii) State the importance of 1999 Vidhan Sabha Election.
- iii) Explain the role and functions of the Council of Ministers.
- iv) Examine the demand of separate 'Vidarbha' State.
- v) Give review of farmers Movement in Maharashtra.

Q4) Attempt any one question (In **500** words) :

[20]

- i) Write an essay on performance of Congress Party in the Politics of Maharashtra.
- ii) Explain the importance of 1995 Vidhan Sabha Election.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P126

[3901]-118

F.Y. B.A.

amÁ` ímmó

महाराष्ट्राचे शासन आणि राजकारण

(2008 पॅटन©) (OZab nona-1)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 50 शब्दांत): [10]

- i) महाराष्ट्राचे औद्योगिक धोरण
- ii) महाराष्ट्र-कर्नाटक सीमावाद
- iii) राज्य महिला आयोग
- iv) विधानसभेतील सभापतीची भूमिका

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 100 शब्दात): [20]

- i) संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीचे महत्त्व
- ii) महाराष्ट्राच्या प्रशासनातील राज्यपालाची भूमिका
- iii) भा.ज.प.ची विचारधारा
- iv) राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
- v) मानवी हक्क आयोग
- vi) महाराष्ट्रातील दलित चळवळ

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 250 शब्दांत): [30]

- i) महाराष्ट्रातील सहकारी चळवळीचे योगदान स्पष्ट करा.
- ii) 1999 च्या विधानसभा निवडणूकीचे महत्त्व सांगा.
- iii) मंत्रीमंडळाची कार्ये आणि भूमिका स्पष्ट करा.
- iv) स्वतंत्र 'विदर्भ' राज्याच्या मागणीचे परिक्षण करा.
- v) महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळीचा आढावा घ्या.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा (500 शब्दांत): [20]

- i) महाराष्ट्राच्या राजकारणातील काँग्रेस पक्षाच्या कामगिरीवर निबंध लिहा.
- ii) 1995 च्या विधानसभा निवडणूकीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P126

[3901]-118

F.Y. B.A.

POLITICS (Political Science)

Social and Political Movements in Modern Maharashtra

(New Course) (Optional)

(2008 Pattern) (General Paper - I)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any two questions (In **50** words each) .

[10]

- i) Non Brahmin Movement.
- ii) Devdasi Movement.
- iii) Anti Liquor Movement.
- iv) Landless Labours Movement.

Q2) Attempt any four questions (In **100** words each) .

[20]

- i) Brahma Samaj and Rajaram Mohan Ray.
- ii) Dalit Movement in Maharashtra.
- iii) Tribal Movement in Maharashtra.
- iv) Role of Satyashodhak Movement.
- v) Problems of unorganised sector's Workers Movement.
- vi) Samyukta Maharashtra Samiti.

P.T.O.

Q3) Attempt any three questions (In **250** words each) :

[30]

- i) State the nature and practice of Tribal Movement.
- ii) Explain the role of leftiest parties in Landless Labor Movement.
- iii) Explain the role of Dr. Babasaheb Ambedkar in Dalit Movement.
- iv) Explain Mahatma Phule's work in Satyashodhak Movement.
- v) Explain the hindrance of the formation of Samyukta Maharashtra.

Q4) Attempt any one question (In **500** words) :

[20]

- i) Write an essay on Samyukta Maharashtra Movement.
- ii) Write an essay on peasant Movement in Maharashtra.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P126

[3901]-118

F.Y. B.A.

amÁ` ímmó

आधूनिक महाराष्ट्रातील सामाजिक व राजकीय चळवळी

(नविन अभ्यासक्रम) (Optional)

(2008 पॅटन©) (जनरल पेपर -1)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 50 शब्दांत): [10]

- i) ब्राह्मणेत्तर चळवळ
- ii) देवदासी चळवळ
- iii) दारूबंदी चळवळ
- iv) भूमिहीन शेतमजूर चळवळ

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 100 शब्दांत): [20]

- i) ब्राम्होसमाज व राजाराम मोहनराँय
- ii) महाराष्ट्रातील दलीत चळवळ
- iii) महाराष्ट्रातील आदिवासीची चळवळ
- iv) सत्यशोधक चळवळीची भूमिका
- v) असंघटीत क्षेत्रातील कामगार चळवळीच्या समस्या
- vi) संयुक्त महाराष्ट्र समिती

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 250 शब्दांत): [30]

- i) आदिवासी चळवळीचे स्वरूप व कार्यपद्धती लिहा.
- ii) भूमिहीन मजुरांच्या चळवळीतील डाव्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
- iii) दलीत चळवळीतील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकराची भूमिका स्पष्ट करा.
- iv) महात्मा फुले यांचे सत्यशोधक चळवळीतील कार्य स्पष्ट करा.
- v) संयुक्त महाराष्ट्राच्या निर्मितीच्या मार्गातील अडथळे स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा (500 शब्दांत): [20]

- i) संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीवर निबंध लिहा.
- ii) महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळीवर निबंध लिहा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P127

[3901]-119

F.Y. B.A.

HISTORY

WORLD AFTER WORLD WAR - I (1918 - 1992)

(General Paper - I) (New 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the Candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in **50** words each (any two): **[10]**

- i) State the names and differences between the Allied and Axis powers.
- ii) Explain the Ideology of 'Satyagraha'.
- iii) Explain the 'three point programme' of Lenin.
- iv) What is 'Globalization'?

Q2) Write short notes in **100** words each (any four): **[20]**

- i) Significance of 'Self determination principle'.
- ii) Policy of appeasement.
- iii) Objectives of 'Pan-Africanism'.
- iv) The nature of 'Cold War'.
- v) New Economic policy of Lenin.
- vi) Salient features of 'Economic Liberalization'.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in **250** words each (any three): **[30]**

- i) Explain the Political and Economical background of World War I.
- ii) State the Political achievements of United Nations Organization.
- iii) Write the basic principles of 'Non-Alignment Movement'.
- iv) Examine the Foreign policy of America towards the Vietnam.
- v) What is 'Environment'? Discuss its problems.

Q4) Answer the following question in **500** words (any one): **[20]**

- i) Define 'Nazism'. Why did the Nazism rise in Germany?
- ii) What is the philosophical foundation of Feminism? Explain the nature of Indian Feminism.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P127

[3901]-119

F.Y. B.A.

HISTORY

WORLD AFTER WORLD WAR - I (1918 - 1992)

(General Paper - I) (New 2008 Pattern)

अभिलेख

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- i) दोस्त राष्ट्रे आणि शत्रू राष्ट्रे यांच्यातील फरक सांगा.
- ii) 'सत्याग्रह' ही विचार प्रणाली स्पष्ट करा.
- iii) लेनिनचा त्रिसुत्री कार्यक्रम विशद करा.
- iv) 'जागतिकीकरण' म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- i) स्वयंनिर्णय तत्वाचे महत्व.
- ii) अनुनयाचे धोरण.
- iii) सकल आफ्रिका वादाची उद्दिष्ट्ये.
- iv) शीत युद्धाचे स्वरूप.
- v) लेनिनचे 'नवे आर्थिक धोरण'(NEP).
- vi) 'आर्थिक उदारीकरणाची' ठळक वैशिष्ट्ये.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन): [30]

- i) पहिल्या महायुद्धाची राजकीय व आर्थिक पार्श्वभूमी विशद करा.
- ii) संयुक्त राष्ट्र संघटनेची राजकीय कामगिरी सांगा.
- iii) अलिप्ततावादी चळवळीची मूलभूत तत्वे लिहा.
- iv) अमेरिकेच्या व्हिएतनाम विषयक परराष्ट्रीय धोरणाचे परीक्षण करा.
- v) 'पर्यावरण' म्हणजे काय ? पर्यावरण विषयक समस्यांची चर्चा करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक): [20]

- i) नाझीवादाचा अर्थ सांगा. जर्मनीत तो कां उदयास आला ?
- ii) स्त्रीवादाची तात्विक बैठक काय आहे ते सांगून भारतीय स्त्रीवादाचे स्वरूप विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P128

[3901]-120

F.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

**G - I : Introduction to Social and Cultural Anthropology
(New Syllabus) (2008 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any two of the following in 50 words each.

[10]

- i) What is Matrilineal family?
- ii) Describe the meaning of 'Cultural lag'.
- iii) Describe the 'concept of property'.
- iv) Explain the nature of punishment among the tribal society.

Q2) Write short notes on any four of the following in 100 words each.

[20]

- i) Uses of Anthropology.
- ii) Head man.
- iii) Shifting Cultivation.
- iv) Material culture.
- v) Bhagat.
- vi) Black Magic.

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following in 250 words each. **[30]**

- i) Describe the various ways of acquiring mates in Tribal Community.
- ii) Describe the various theories of origin of Religion.
- iii) Explain the characteristics of Tribal Economy.
- iv) Explain the nature of Law and Justice among Adivasis.
- v) Describe the forms of Kinship.

Q4) Answer any one of the following in 500 words. **[20]**

- i) Explain the Nature and Scope of Anthropology.
- ii) Discuss the various elements of culture.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P128

[3901]-120

F.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

G - I : Introduction to Social and Cultural Anthropology

(2008 पॅटन©) (नविन अभ्यासक्रम)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत लिहा. [10]

- i) मातृसत्ताक कुटुंब म्हणजे काय ?
- ii) संस्कृती पश्चयन याचा अर्थ सांगा.
- iii) संपत्तीची संकल्पना विशद करा.
- iv) आदिवासी समाजातील शिक्षेचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चार वर प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत टिपा लिहा. [20]

- i) मानवशास्त्राचे उपयोग
- ii) ग्रामप्रमुख
- iii) स्थलांतरीत शेती
- iv) भौतिक संस्कृती
- v) भगत
- vi) काळी जादू.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांपर्यंत लिहा. [30]

- i) आदिवासी समुदायातील जोडीदार संपादनाच्या विविध पद्धती विशद करा.
- ii) धर्म उत्पत्तीचे विविध सिद्धांत सांगा.
- iii) आदिवासी अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये विशद करा.
- iv) आदिवासींमधील कायदा व न्यायदानाचे स्वरूप सांगा.
- v) आप्तसंबंधाचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांपर्यंत लिहा. [20]

- i) मानवशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती सांगा.
- ii) संस्कृतीच्या विविध घटकांची चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P129

[3901]-121

F.Y. B.A.

GEOGRAPHY (G - I)

**Gg -110 : Physical Geography
(2008 - Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Draw neat diagrams wherever necessary.*
- 4) Use of map stencil is allowed.*

Q1) Answer in 20 words each (any ten):

[20]

- i) What is Longitude?
- ii) What is Moho discontinuity?
- iii) Name the layers of interior of the earth.
- iv) What is rock?
- v) What is Weathering?
- vi) Give any two factors affecting on the formation of delta.
- vii) Define Tropopause.
- viii) What is normal Lapse Rate of temperature?
- ix) What is Ferrel's Law?
- x) Define Relative humidity.
- xi) What are the main characteristics of cyclone?
- xii) What is submarine relief ?
- xiii) What is Tsunami?

P.T.O.

Q2) Write short notes in **50** words (any two) : **[10]**

- i) Nature of Physical Geography.
- ii) Local Time and Standard Time.
- iii) Heat Budget.
- iv) Ocean Salinity.

Q3) Answer in about **150** words each (any two) : **[20]**

- i) Write the types of folds.
- ii) Write in detail the process of Physical Weathering.
- iii) Describe the structure of the atmosphere.
- iv) Describe the types of rainfall.

Q4) Answer in detail with **300** words each (any two) : **[30]**

- i) Explain the continental Drift Theory of Wegner in detail.
- ii) Describe the landforms formed due to erosive work of wind.
- iii) Describe the Planetary Winds on the earth.
- iv) Write in detail methods of water conservation.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P129

[3901]-121

F.Y. B.A.

भूगोल (G - I)

Gg -110 - प्राकृतिक भूगोल

(2008 - पॅटर्न)

अभिलेख

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
4) नकाशा स्टेन्सिलस वापरण्यास परवानगी आहे.
5) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा)

[20]

- i) रेखावृत्त म्हणजे काय ?
- ii) मोहो विलगता म्हणजे काय ?
- iii) पृथ्वीच्या अंतरंगातील थरांची नावे लिहा.
- iv) खडक म्हणजे काय ?
- v) विदारण म्हणजे काय ?
- vi) त्रिभूज प्रदेशाच्या निर्मितीवर परिणाम करणारे कोणतेही दोन घटक द्या.
- vii) तपस्तब्धीची व्याख्या द्या.
- viii) तापमानाचा सामान्य लोपदर (ऱ्हासदर) म्हणजे काय ?
- ix) फेरलचा नियम काय आहे ?
- x) सापेक्ष आर्द्रतेची व्याख्या लिहा.
- xi) आवर्ताची प्रमुख वैशिष्ट्ये कोणती ?
- xii) सागरतळरचना म्हणजे काय ?
- xiii) त्सुनामी म्हणजे काय ?

P.T.O.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 50 शब्दात टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) प्राकृतिक भूगोलाचे स्वरूप.
- ii) स्थानिक वेळ आणि प्रमाण वेळ.
- iii) तापमानाचा तालेबंद.
- iv) सागरजल क्षारता.

प्रश्न 3) प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- i) वलिकरणाचे प्रकार लिहा.
- ii) प्राकृतिक/कायिक विदारणाची प्रक्रिया सविस्तर लिहा.
- iii) वातावरणाच्या रचनेचे वर्णन करा.
- iv) पर्जन्याचे प्रकार विशद करा.

प्रश्न 4) प्रत्येकी 300 शब्दात सविस्तर उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [30]

- i) वेगनरचा खंडवहन सिद्धान्त सविस्तर स्पष्ट करा.
- ii) वाऱ्याच्या खनन कार्यामुळे निर्माण होणाऱ्या भूआकारांचे वर्णन करा.
- iii) पृथ्वीवरील ग्रहीय वाऱ्यांचे वर्णन करा.
- iv) जलसंधारणाच्या पद्धती सविस्तर वर्णन करा.

P258

[3901]-122

पदवी कला प्रथम वर्ष - संगीत सामान्य :G -1

रागसंगीत - गायन
(2008 Pattern)

Obi ...1½ Vtrg]

[EH\$UJWU...20

- gMm.. 1) या संचातील रागसंगीत गायन, सतार किंवा तबला यापैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.
- 2) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.
- 3) अनिवार्य प्रश्न एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

प्रश्न1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची मध्य लय बंदीश स्वर लिपिबद्ध करा. [5]

प्रश्न2. भैरव किंवा देश (देस) या पैकी कोणत्याही एका रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती आरोह अवरोह पकड यासह लिहा. [5]

प्रश्न3. तीनताल किंवा झपताल या पैकी कोणत्याही एका तालाचे टाळी काल पद्धतीने लेखन करा.[5]

प्रश्न4. खालील पैकी कोणत्याही पाच व्याख्या लिहा. [5]

1) आधार स्वर	2) खंड	3) मींड
4) आवर्तन	5) वर्ज्य स्वर	6) काल
7) सम	8) वादी स्वर	

प्रश्न5. खालील पैकी कोणत्याही दोन वर टिपा लिहा. [5]

1) राग जाती	2) आरोह अवरोह	3) अचल स्वर
4) गानसमय	5) ताल	

प्रश्न6. खालील पैकी कोणत्याही एका संगीतज्ञाचे जीवन चरित्र लिहा. [5]

1) तानसेन	2) पं. विष्णू नारायण भातखंडे
3) अमीर खुस्रो	

प्रश्न7. खालील पैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा. [5]

1) जीवनात संगीताचे स्थान	2) स्वर लेखनपद्धती
3) संगीत आणि अन्य ललित कला	

P258

[3901]-122

पदवी कला प्रथम वर्ष - संगीत सामान्य : G-1

तबला

(2008 Pattern)

द्वि...1½ वी

[समस्त...20

गम... 1) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.

2) अनिवार्य प्रश्न एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

प्रश्न 1. दादरा किंवा केरवा यापैकी कोणत्याही एका तालाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती लिहून टाळी-काल पद्धतीने ताल लेखन करा. [5]

प्रश्न 2. खालील पैकी कोणत्याही पाच व्याख्या लिहा. [5]

1) संगीत	2) विभाग (खंड)	3) स्वर
4) आवर्तन	5) किस्म	6) काल
7) सम	8) मात्रा	

प्रश्न 3. खालील पैकी कोणत्याही दोन वर टिपा लिहा. [5]

1) कायदा	2) तिहाई
3) मुखडा	4) पलटा

प्रश्न 4. खालील पैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा. [5]

- 1) तबल्यातील घराणी
- 2) पं. भातखंडे पद्धतीची ताल-लिपी

प्रश्न 5. ऊ. अमीर हुसेन खाँ किंवा ऊ. अहमदजान थिरकवा यांचे जीवन चरित्र लिहा. [5]

P258

[3901]-122

पदवी कला प्रथम वर्ष - संगीत सामान्य : G-1

सतार

(2008 Pattern)

cbi...1½ Vng]

[EH\$UJU..20

gMm.. 1) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.

2) अनिवार्य प्रश्न एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

प्रश्न 1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची मध्य-लय गत स्वर-लिपीबद्ध करा. [5]

प्रश्न 2. भैरव किंवा भूपाली (भूप) या पैकी कोणत्याही एका रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती आरोह-अवरोह-पकड यासह लिहा. [5]

प्रश्न 3. तीनताल किंवा रुपक या पैकी कोणत्याही एका तालाचे टाळी-काल पद्धतीने लेखन करा. [5]

प्रश्न 4. खालील पैकी कोणत्याही पाच व्याख्या लिहा. [5]

1) घसीट	2) खंड	3) मीड
4) आवर्तन	5) अनुवादी स्वर	6) तोडे
7) सम	8) संवादी स्वर	

प्रश्न 5. खालील पैकी कोणत्याही दोन वर टिपा लिहा. [5]

1) राग जाती	2) आरोह-अवरोह
3) अचल स्वर	4) गानसमय
5) ताल	

प्रश्न 6. खालील पैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा. [5]

- 1) वाद्यांचे वर्गीकरण
- 2) पं. रविशंकर
- 3) ऊ. विलायत खाँ

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P130

[3901]-123

F.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

Indian Administration

(G -1) (New Course)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in **50** words each: (Any Two) **[10]**

- i) Nature of Administration in British period.
- ii) State the functions of National Development Council.
- iii) State the functions of Central Secretariat.
- iv) Executive powers of the president of India.

Q2) Write the notes in **100** words each: (Any Four) **[20]**

- i) Explain the powers of Chief Minister.
- ii) Functions of Ministry of Finance.
- iii) Ministry of foreign Affairs of India.
- iv) Composition of Legislative Assembly.
- v) Powers of District Collector.
- vi) Financial relations between Centre and State.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in **250** words each: (Any Three) **[30]**

- i) Describe the composition, powers and functions of Grampanchayat.
- ii) Explain the powers and functions of Contonment Board.
- iii) Explain the Executive Powers and Functions of Governor.
- iv) State the functions of Union Public Service Commission.
- v) Explain the powers and Functions of Election Commission.

Q4) Answer the following questions in **500** words (Any One): **[20]**

- i) Discuss the powers and functions of Loksabha.
- ii) Explain the organization powers and functions of High Court.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P130

[3901]-123

F.Y. B.A.

लोकप्रशासन

G -1 : भारतीय प्रशासन

(नवा अभ्यासक्रम) (2008 पॅटर्न)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) ब्रिटिश कालखंडातील प्रशासनाचे स्वरूप.
- ii) राष्ट्रीय विकास परिषदेची कार्ये सांगा.
- iii) केंद्रिय सचिवालयाची कार्ये सांगा.
- iv) राष्ट्रपतीचे कार्यकारी अधिकार.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- i) मुख्यमंत्र्याचे अधिकार स्पष्ट करा.
- ii) वित्तमंत्रालयाची कार्ये.
- iii) भारताचे परराष्ट्रीय मंत्रालय.
- iv) विधान सभेची रचना.
- v) जिल्हाधिकाऱ्याचे अधिकार.
- vi) केंद्र आणि राज्य यातील वित्तीय संबंध.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) ग्रामपंचायतीची रचना, अधिकार व कार्याचे वर्णन करा.
- ii) कॅन्टॉनमेन्ट बोर्डचे अधिकार व कार्ये स्पष्ट करा.
- iii) राज्यपालाचे कार्यकारी अधिकार आणि कार्ये स्पष्ट करा.
- iv) संघ लोकसेवा आयोगाची कामे सांगा.
- v) निर्वाचन आयोगाचे अधिकार आणि कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- i) लोकसभेचे अधिकार आणि कार्याची चर्चा करा.
- ii) उच्चन्यायालयाची रचना, अधिकार व कार्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P131

[3901]-124

F.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

G-1 : General Psychology

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Answer any two of the following questions in **50** words each: **[10]**

- i) Describe the observation method.
- ii) Explain the structure and function of Neuron.
- iii) Describe the interview method of Personality assessment.
- iv) Explain the various types of Long Term Memory.

Q2) Write short notes on any four of the following in **100** words each. **[20]**

- i) The goals of psychology.
- ii) Types of psychological professionals.
- iii) Perceptual constancy.
- iv) Rorschach's Ink Blot Test.
- v) Thorndike's Law's of Learning.
- vi) Structure and function of spinal cord.

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following questions in **200-250** words each. [30]

- i) Describe the various functions of Endocrine glands.
- ii) Describe the Gestalt principles of perceptual organization.
- iii) Describe the Big Five model of personality.
- iv) Explain the cognitive theories of learning.
- v) Explain the various causes of forgetting.

Q4) Answer any one of the following in **500** words. [20]

- i) What is motivation? Discuss the various physiological (biological) motives.
- ii) Define Intelligence. Discuss in short Gardner's theory and Sternberg's theory of intelligence.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P131

[3901]-124

F.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

G-1 : General Psychology

(2008 पॅटर्न)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या काढा.
4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [10]

- निरीक्षण पद्धतीचे वर्णन करा.
- नसपेशीची रचना व कार्य स्पष्ट करा.
- व्यक्तिमत्त्व मापनाच्या मुलाखत पद्धतीचे वर्णन करा.
- दिर्घकालीक स्मृतीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत संक्षिप्त टिपा लिहा. [20]

- मानसशास्त्राची उद्दिष्टे/ध्येये.
- मानसशास्त्रीय व्यवसायिकांचे प्रकार.
- सांवेदनिक स्थिरता.
- रोशाची शाईच्या टिपक्यांची चाचणी.
- थॉर्नडाइकचे अध्ययनाचे नियम.
- मज्जारजूची रचना व कार्य.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दांत लिहा. [30]

- i) विविध अंतःस्रावी ग्रंथीच्या कार्याचे वर्णन करा.
- ii) सांवेदनिक संघटनेच्या समाकृती (गेस्टाल्ट) तत्वांचे वर्णन करा.
- iii) व्यक्तिमत्त्व विषयक बृंहद् पंचक प्रारूपाचे वर्णन करा.
- iv) अध्ययन विषयक बोधात्मक सिद्धांत स्पष्ट करा.
- v) विस्मरणाची विविध कारणे स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. [20]

- i) प्रेरणा म्हणजे काय ? विविध शारिरीक / जैविक प्रेरकांची चर्चा करा.
- ii) बुद्धिमत्तेची व्याख्या द्या. बुद्धिमत्ता विषयक गार्डनरचा, आणि स्टर्नबर्ग यांच्या सिद्धांतांची थोडक्यात चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P132

[3901]-125

F.Y. B.A.

GANDHIAN THOUGHT

Introduction to Gandhian Thought

(General Paper - I) (2008 - Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any two of the following questions in **50** words each : **[10]**

- i) Explain briefly Gandhiji's role as a Political Leader.
- ii) Explain Gandhiji's idea of Fearlessness.
- iii) Explain the impact of Ruskin on Gandhiji.
- iv) Bringout the importance of Gandhiji's idea of Swaraj.

Q2) Write short notes on any four of the following in **100** words each : **[20]**

- i) Anasaktiyoga
- ii) Dandi Satyagraha
- iii) Seven social sins
- iv) Impact of Bhagwatgita on Gandhiji
- v) Doctrine of Survodaya
- vi) Social aims of Education

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following in **200 - 250** words each : **[30]**

- i) Explain idea of civil-disobedience a way of Satyagraha.
- ii) Bringout the importance of Gandhiji's doctrine of 'Ekadashavrata'.
- iii) Explain the impact of classical Indian philosophy and culture on Gandhiji.
- iv) Explain Gandhiji's views on varna and caste system.
- v) Explain briefly Gandhiji's idea of social justice.

Q4) Answer any one of the following questions in **500** words : **[20]**

- i) Explain the basic characteristics of Gandhiji's Personality and his role as a social Reformer.
- ii) Explain the various techniques of Satyagraha according to Gandhiji.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P132

[3901]-125

F.Y. B.A.

गांधीवादी विचार

गांधी विचारांची ओळख

(जनरल पेपर - I) (2008 - Pattern)

अभ्यास

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दात लिहा. [10]

- i) एक राजकीय नेता म्हणून गांधीजींच्या भूमिकेचे थोडक्यात विवरण करा.
- ii) गांधीजीची 'निर्भयता' ही कल्पना स्पष्ट करा.
- iii) गांधीजीवरील रस्किन या विचारवंताचा प्रभाव स्पष्ट करा.
- iv) गांधीजींच्या स्वराज्य या कल्पनेचे महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा. [20]

- i) अनासक्तियोग
- ii) दांडी सत्याग्रह
- iii) सात सामाजिक पापे
- iv) गांधीजीवरील भगवतगितेचा प्रभाव
- v) सर्वोदयाचा सिद्धांत
- vi) शिक्षणाची सामाजिक द्येये

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 200 - 250 शब्दात उत्तरे लिहा. [30]

- i) सत्याग्रहाचा एक मार्ग म्हणून सविनय कायदेभंग ही कल्पना स्पष्ट करा.
- ii) गांधीजींच्या 'एकादशव्रते' या सिद्धांताचे महत्व विशद करा.
- iii) आद्य भारतीय तत्त्वज्ञान आणि संस्कृतीचा गांधीजींवरील प्रभाव स्पष्ट करा.
- iv) वर्ण आणि जाती व्यवस्थेबद्दलचा गांधीजींचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- v) गांधीजींची सामाजिक न्यायाची कल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दात लिहा. [20]

- i) गांधीजींच्या व्यक्तिमत्त्वाची ठळक वैशिष्ट्ये सांगून एक समाजसुधारक म्हणून त्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
- ii) गांधीजींच्या मतानुसार सत्याग्रहाच्या विविध तंत्रांचे स्पष्टीकरण करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :1

P133

[3901]-126

F.Y. B.A.

YOGVIDYA

(G -1) (2008 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 40

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain any one from the following in **50** words : **[5]**

- i) Karmayog.
- ii) Types of Klesha.

Q2) Write short notes (any two) : **[10]**

- i) Bhujangasana
- ii) Banda
- iii) Yogmudra
- iv) Kumbhak

Q3) Answer any two questions from the following in **200 to 250** words : **[15]**

- i) Explain the scope and limitation of Yogascience.
- ii) Which types are Yogapranali ?
- iii) Explain the Bhakttiyog.

Q4) Attempt any one question in detail : **[10]**

- i) Explain the misconcepts about yoga.
- ii) Explain the Patanjalyog.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 1

P133

[3901]-126

F.Y. B.A.

(G-1)(2008n^oQ>Z©

योगविद्या

मराठी रूपांतर योगविद्या

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 40

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे 50 शब्दांत स्पष्टीकरण द्या. [5]
i) कर्मयोग
ii) क्लेषांचे प्रकार
- प्रश्न 2) टीपा द्या (कोणत्याही दोन). [10]
i) भूजंगासन
ii) बंध
iii) योगमूद्रा
iv) कुम्भक
- प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे द्या. [15]
i) योगशास्त्राची व्याप्ती व मर्यादा स्पष्ट करा.
ii) योगाच्या विविध प्रणाली कोणत्या ?
iii) भक्तियोग स्पष्ट करा.
- प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर द्या. [10]
i) योगाबद्दलचे अपसमज स्पष्ट करा.
ii) पतंजलयोग स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P134

[3901]-127

F.Y. B.A.

HISTORY OF CIVILIZATION

Maharashtra Culture (Upto 1818 A.D.)

(General Paper - I) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each (any two) : [10]

- i) Concept of culture.
- ii) Varnashram system in Satavahana period.
- iii) Ajanta painting.
- iv) Importance of Dipawali festival.

Q2) Write note on in 100 words each (any four) : [20]

- i) Types of Culture.
- ii) Saint literature.
- iii) Position of women in Maharashtra.
- iv) Music.
- v) Folk arts in Maharashtra.
- vi) Mahanubhav Cult.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in **200 - 250** words each (any three) : **[30]**

- i) Explain the contribution of the Yadavs in cultural history.
- ii) Write the history of Marathi language.
- iii) Tell the importance of 'Gaongada' in Maharashtra culture.
- iv) Describe the architecture in Maharashtra.
- v) Discuss the festivals and ceremonies in Maharashtra.

Q4) Answer the following questions in **500** words (any one) : **[20]**

- i) Describe the achievements of the Satavahans in cultural history
- ii) Discuss the 'Economic life' in Medieval Maharashtra.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P134

[3901]-127

F.Y. B.A.

HISTORY OF CIVILIZATION
Maharashtra Culture (Upto 1818 A.D.)
(General Paper - I) (2008 Pattern)

अभिसंधान

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) संस्कृती ही संकल्पना.
- ii) सातवाहन काळातील वर्णाश्रमव्यवस्था.
- iii) अजिंठा येथील चित्रकला.
- iv) दिपावली सणाचे महत्त्व.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- i) संस्कृतीचे प्रकार.
- ii) संत साहित्य.
- iii) महाराष्ट्रातील स्त्रीजीवन.
- iv) संगीत.
- v) महाराष्ट्रातील लोककला.
- vi) महानुभव संप्रदाय.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 - 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) सांस्कृतिक इतिहासातील यादवांचे योगदान स्पष्ट करा.
- ii) मराठी भाषेचा इतिहास लिहा.
- iii) महाराष्ट्र संस्कृतीतील 'गावगाडा' चे महत्त्व सांगा.
- iv) महाराष्ट्रातील स्थापत्यकलेचे वर्णन करा.
- v) महाराष्ट्रातील सण व उत्सव याविषयी चर्चा करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक) [20]

- i) सांस्कृतिक इतिहासातील सातवाहनांच्या कामगिरीचे वर्णन करा.
- ii) मध्ययुगीन महाराष्ट्रातील 'आर्थिक जीवनाची' चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P135

[3901]-128

F.Y. B.A.

HOME ECONOMICS

(G -1) :Household and General Economics (1264)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Diagrams must be drawn wherever necessary.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following concepts in **50** words each (any two) : **[10]**

- i) Family budget.
- ii) Consumer's movement.
- iii) House planning.
- iv) Elasticity of demand.

Q2) Write short notes in **100** words each (any four) : **[20]**

- i) Sources of public expenditure.
- ii) Types of Account keeping.
- iii) Limitation's of Home Management.
- iv) Sources of Human Values.
- v) Determinants of supply.
- vi) Factors that affect the Decision making process.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in **200** words each (any three) : **[30]**

- i) Explain the Law of Demand with suitable example.
- ii) Explain the factor's that affect the Taxable capacity.
- iii) Explain the role of Human values & Goals in human life.
- iv) Explain the process of Decision making with suitable example.
- v) Explain the elements of interior & exterior home decoration.

Q4) Answer the following questions in 500 words each (any one) : **[20]**

- i) Explain the Functions of Commercial Banks.
- ii) Explain the process of Home Management.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P135

[3901]-128

F.Y. B.A.

HOME ECONOMICS

(G -1) : Household and General Economics (1264)

(2008-19)

अभ्यास

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
3) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील संकल्पनांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- कौटुंबिक अंदाजपत्रक.
- ग्राहक चळवळ.
- गृह नियोजन.
- मागणीची लवचिकता.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- सार्वजनिक खर्चाचे मार्ग.
- हिशेब लिहीण्याचे प्रकार.
- गृह व्यवस्थापनातील मर्यादा.
- मानवी मुल्यांचे मार्ग.
- पुरवठ्याचे निर्धारक.
- निर्णय प्रक्रियेवर परिणाम करणारे घटक.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) मागणीचा नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.
- ii) करभार पात्रतेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- iii) मानवी मुल्य आणि उद्दिष्टे यांची मानवी जीवनातील भूमिका स्पष्ट करा.
- iv) आर्थिक निर्णय प्रक्रियेचे सोदाहरण स्पष्टीकरण करा.
- v) अंतर्गत आणि बहिर्गत गृह सजावटीचे घटक स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक) [20]

- i) व्यापारी बँकांची कार्ये स्पष्ट करा.
- ii) गृह व्यवस्थापन प्रक्रिया स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P136

[3901]-129

F.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D. S. - G - I : (A) War and Warfare

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in **50** words each (any two) :

[10]

- i) Give the meaning and concept of War.
- ii) Explain the concept of conventional Warfare.
- iii) State the tactics of Guerilla Warfare.
- iv) Explain the importance of Psychological Warfare.

Q2) Write short notes in **100** words each (any four) :

[20]

- i) Functions of War.
- ii) Objectives of Chemical Warfare.
- iii) Total War.
- iv) Che - Guevara.
- v) Elements of Counter Insurgency.
- vi) Objectives of Biological Warfare.

P.T.O.

Q3) Answer in **200** to **250** words each (any three) :

[30]

- i) State the causes of War.
- ii) Explain the features of Modern War.
- iii) Describe the Principles of Guerilla Warfare.
- iv) Describe in brief the Nuclear Warfare.
- v) Explain the means of Psychological Warfare.

Q4) Answer in **500** words each (any one) :

[20]

- i) What is Biological Warfare? Explain it's nature.
- ii) Explain the objectives and means of Economic Warfare.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P136

[3901]-129

F.Y. B.A.

संरक्षण व सामरिक शास्त्र

D. S. - G - I : (A) युद्ध आणि युद्धपद्धती

मराठी रूपांतर

(2008 पॅटर्न)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन): [10]

- युद्धाचा अर्थ आणि संकल्पना सांगा.
- पारंपारिक युद्धपद्धतीची संकल्पना स्पष्ट करा.
- गनिमी युद्धपद्धतीचे डावपेच सांगा.
- मानसशास्त्रीय युद्धपद्धतीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- युद्धाची कार्ये.
- रासायनिक युद्धपद्धतीची उद्दिष्टे.
- सर्वकष युद्ध.
- चे गेव्हरा.
- प्रति विप्लवाचे घटक.
- जैविक युद्धपद्धतीची उद्दिष्टे.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- i) युद्धाची कारणे सांगा.
- ii) आधुनिक युद्धाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- iii) गनिमी युद्धपद्धतीची तत्त्वे विषद करा.
- iv) आण्विक युद्धपद्धतीचे थोडक्यात वर्णन करा.
- v) मानसशास्त्रीय युद्धपद्धतीची साधने स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- i) जैविक युद्धपद्धती म्हणजे काय ? जैविक युद्धपद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ii) आर्थिक युद्धपद्धतीची उद्दिष्ट्ये आणि साधने स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P136

[3901]-129

F.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

**D. S. - G - I : (B) Defence Organisation of India
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in **50** words each (any two) :

[10]

- i) What is the role of B.S.F.?
- ii) State the limitations of the Navy.
- iii) What are the characteristics of the Armored Corps?
- iv) What are the principles of Intelligence?

Q2) Write short notes in **100** words each (any four) :

[20]

- i) Limitations of Infantry.
- ii) Characteristics of Signals.
- iii) Role of Engineers.
- iv) AOC.
- v) Chiefs of Staff Committee.
- vi) Characteristics of Air-Force.

P.T.O.

Q3) Answer in 200 to 250 words each (any three) :

[30]

- i) Trace the growth of Indian Army since 1947.
- ii) Explain the powers of the President in relation to Armed Forces.
- iii) State with the help of chart the Organization of Air H.Q.
- iv) Explain in brief the Infantry Battalian Organization.
- v) State the various types of Battleships in Indian Navy.

Q4) Answer in **500** words each (any one) :

[20]

- i) Explain the principles of Defence Organization.
- ii) What are the characteristics role and limitations of Artillery?

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P136

[3901]-129

F.Y. B.A.

संरक्षण व सामरिक शास्त्र

D. S. - G - I : (B) भारताची संरक्षण संघटना

मराठी रूपांतर

(2008 पॅटर्न)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- i) बी. एस. एफ. ची कामे कोणती ?
- ii) नौदलाच्या मर्यादा सांगा.
- iii) चिलखती दलाची वैशिष्ट्ये कोणती ?
- iv) शत्रुविषयक ज्ञानाची तत्त्वे कोणती ?

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- i) पायदळाच्या मर्यादा.
- ii) संपर्क दलाची वैशिष्ट्ये.
- iii) इंजिनियर्सची कामे.
- iv) ए.ओ.सी.
- v) सेनाध्यक्ष समिती.
- vi) हवाई सेनेची वैशिष्ट्ये.

P.T.O.

प्रश्न 3) प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- i) 1947 पासून भारतीय भूसेनेच्या विकासाचा आढावा घ्या.
- ii) सशस्त्र सेनादलासंबंधीचे राष्ट्रपतीचे अधिकार स्पष्ट करा.
- iii) आराखड्याच्या साहाय्याने हवाई दल प्रमुख कार्यालयाची संघटना सांगा.
- iv) पायदळ बटालियन संघटना सविस्तर स्पष्ट करा.
- v) भारतीय नौदलातील विविध प्रकारची लढावू जहाजे सांगा.

प्रश्न 4) प्रत्येकी 500 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [20]

- i) संरक्षण संघटनेची तत्त्वे स्पष्ट करा.
- ii) तोफखान्याची वैशिष्ट्ये, कामे व मर्यादा कोणत्या ?

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P136

[3901]-129

F.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D. S. - G - I : (C) Military System of India

(Upto Revolt of 1857)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in 50 words each (any two) :

[10]

- i) Explain the various sources of Military History.
- ii) Describe the aims of Alexander and pours in the battle of Hydaspes.
- iii) Explain the first battle of Tarrain.
- iv) Describe the strategy of Haldighat battle.

Q2) Write a short notes in 100 words each (any four) :

[20]

- i) Causes of decline of Gupta Empire.
- ii) Rajput's cavalry.
- iii) Kautilya.
- iv) Maratha cavalry.
- v) Anglo-Sikh war - I.
- vi) Causes of failures of the revolt of 1857.

P.T.O.

Q3) Answer in **200** to **250** words each (any three) :

[30]

- i) Describe the Kautilya's philosophy of War.
- ii) State the Military system of Sultanate Period.
- iii) Describe the causes the rise of Sikh Militarism.
- iv) Explain the meaning, concept and scope of Military History.
- v) Discuss in detail the battle of Plassey.

Q4) Answer in **500** words each (any one) :

[20]

- i) Explain in detail the decline of Marathas Power.
- ii) Evaluate the first battle of Panipat.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P136

[3901]-129

F.Y. B.A.

संरक्षण आणि सामरिक शास्त्र

D. S. - G - I : (C) भारताची लष्करी व्यवस्था

(1857 च्या उठावापर्यंत)

मराठी रूपांतर

(2008 पॅटर्न)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- लष्करी इतिहासाची विविध साधने स्पष्ट करा.
- हिडपससूच्या युद्धातील अलेक्झांडर आणि पौरस यांची उद्दिष्टे विषद करा.
- तराईनचे पहिले युद्ध स्पष्ट करा.
- हळदीघाटच्या लढाईची युद्धनीति विषद करा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- गुप्तसाम्राज्याच्या पतनाची कारणे.
- राजपूतांचे घोडदळ.
- कौटिल्य.
- मराठा घोडदळ.
- पहिले अँग्लो-शीख युद्ध.
- 1857 च्या उठाव अयशस्वी होण्याची कारणे.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- i) कौटिल्याचे युद्ध तत्त्वज्ञान विषद करा.
- ii) सुलतानकालीन लष्करी पद्धत सांगा.
- iii) शीख लष्करीकरणाच्या उदयाची कारणे विषद करा.
- iv) लष्करी इतिहासाचा अर्थ, संकल्पना आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- v) प्लासीच्या लढाईचे सविस्तर वर्णन करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणतेही एक) : [20]

- i) मराठी सत्तेच्या पतनाचे सविस्तर स्पष्टीकरण द्या.
- ii) पहिल्या पानिपतच्या लढाईचे मुल्यमापन करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P414

[3901]-130

F.Y. B.A.

SOCIAL WORK (General)

I : Social Reform Movements in India

II : Introduction to Social Welfare and Social Services

(New 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any **two** questions in **50** words each.

[10]

- i) Write a short note on untouchability.
- ii) Explain the meaning and importance of Social Work.
- iii) State the workdone by Raja Rammohan Roy.
- iv) Write a note on ‘‘Social Welfare’’.

Q2) Answer any **four** questions in **100** words each.

[20]

- i) Discuss ‘‘Bhoodan Movement’’.
- ii) Explain the workdone by Mahatma Gandhi.
- iii) Explain Social Services during British period.
- iv) Highlight on the Services for backward classes.
- v) Explain the workdone by Rajarshi Chatrapati Shahu Maharaj.
- vi) Discuss ‘‘social reconstruction’’.

Q3) Answer any **three** questions in **200** to **250** words each. **[30]**

- i) Explain the workdone by Karmaveer Bhaurao Patil.
- ii) Explain the workdone by Social reformers in India in pre-independence period.
- iii) Explain the workdone by Dr. Babasaheb Ambedkar for National reconstruction.
- iv) Write a note on Prarthana Samaj.
- v) Highlight on the workdone by Arya Samaj.

Q4) Answer any **one** question in **500** words. **[20]**

- i) Write an essay on ‘‘Post-independence reform movement in India’’.
- ii) Explain the specific services for handicapped section of the society.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P414

[3901]-130

F.Y. B.A.

SOCIAL WORK (General)

I : Social Reform Movements in India

II : Introduction to Social Welfare and Social Services

(नवा 2008 अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-** 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

[10]

- i) अस्पृश्यता यावर टिपणी लिहा.
- ii) सामाजिक कार्याचा अर्थ आणि महत्त्व विशद करा.
- iii) राजा राममोहन रॉय यांचे कार्य स्पष्ट करा.
- iv) “समाज कल्याण” यावर टिपणी लिहा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

[20]

- i) भूदान चळवळ यावर चर्चा करा.
- ii) महात्मा गांधी यांचे कार्य विशद करा.
- iii) ब्रिटीशांच्या काळातील सामाजिक सेवा विशद करा.
- iv) मागास वर्गीयासाठीच्या सेवा यावर प्रकाश टाका.
- v) राजर्षी छत्रपती शाहु महाराज यांचे कार्य विशद करा.
- vi) “सामाजिक पुनर्रचना” यावर चर्चा करा.

P.T.O. 3

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [30]

- i) कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे कार्य विशद करा.
- ii) स्वतंत्र्यपूर्व काळातील भारतातील समाज सुधारकांनी केलेले कार्य स्पष्ट करा.
- iii) राष्ट्रीय पुनर्रचनेसाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी केलेले कार्य विशद करा.
- iv) प्रार्थना समाज यावर टिपणी लिहा.
- v) आर्य समाजाच्या कार्यावर प्रकाश टाका.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा. [20]

- i) “स्वातंत्र्योत्तर भारतातील सामाजिक सुधारणा चळवळी” यावर निबंध लिहा.
- ii) समाजातील अपंग घटकासाठी असलेल्या विशेष सेवा विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P259

[3901]-134

F.Y. B.A.

COMMERCE

G-1 : Organisation of Commerce

(New 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words (Any Two) : [10]

- i) What is Assembling?
- ii) What is Market?
- iii) Explain the Nature of Advertising.
- iv) What is Business?

Q2) Answer the following questions in 100 words (Any Four) : [20]

- i) Explain the importance of Trade.
- ii) Explain the functions of Retailer.
- iii) Explain the types of Insurance.
- iv) Explain the advantages of Standardization and Grading.
- v) Explain the Modern concept of Marketing.
- vi) Evolution of Money.

Q3) Answer the following questions in 250 words (Any Three) : [30]

- i) Explain the Social aspects of Advertising.
- ii) Explain the types of selling.
- iii) Evolution of Marketing.
- iv) Education and Training in Advertising.
- v) Importance of Internal Trade.

P.T.O.

Q4) Answer the following questions in **500** words (Any One) :

[20]

- i) Explain the factors affecting on selection of Media.
- ii) Explain the stages after Industrial Revolution.

P259

[3901]-134

F.Y. B.A.

G-1 : वाणिज्य संघटन

(New 2008 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) एकत्रीकरण म्हणजे काय ?
- ii) बाजारपेठ म्हणजे काय ?
- iii) जाहिरातीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- iv) व्यवसाय म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) व्यापाराचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ii) किरकोळ व्यापाऱ्याची कार्ये स्पष्ट करा.
- iii) विम्याचे प्रकार स्पष्ट करा.
- iv) प्रमाणीकरण आणि प्रतवारी चे फायदे स्पष्ट करा.
- v) आधुनिक विपणनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- vi) पैशाची उत्क्रांती.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) जाहिरातीच्या सामाजिक बाजू स्पष्ट करा.
- ii) विक्रीचे प्रकार स्पष्ट करा.
- iii) विपणनाची उत्क्रांती.
- iv) जाहिरातीचे शिक्षण आणि प्रशिक्षण.
- v) अंतर्गत व्यापाराचे महत्त्व.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

[20]

- i) जाहिरात माध्यम निवडीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- ii) औद्योगिक क्रांतीनंतरच्या अवस्था स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P415

[3901]-135

F.Y. B.A.

G-1 : EDUCATION

(New Course) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in **50** words each. (Any two) **[10]**

- i) Write the concept of Informal Education.
- ii) Explain the Gurukul system of Education.
- iii) Explain the need of Value Education.
- iv) Write the objectives of Pre-primary Education.

Q2) Write the following short notes in **100** words each. (Any four). **[20]**

- i) An importance of Environmental Education.
- ii) Scope of Educational Psychology.
- iii) Need of Adult Education.
- iv) Advantages of Introspection method.
- v) Concept of Non-formal Education.
- vi) Social importance of Education.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in **200 - 250** words each. (Any three) [30]

- i) What is Experimental method? Explain it's concept, merits and limitations.
- ii) What are the Mass Media? Explain it's functions and role in Education.
- iii) Explain the Educational philosophy and functions of Karmaveer Bhaurao Patil in detail.
- iv) What is Pre-primary Education? Explain the importance of Pre-primary Education.
- v) What is Family? Explain the role and functions of Family in Education.
- vi) Explain in detail the Aims of Education in Ancient India.

Q4) Answer the following question in **500** words. (Any one) [20]

- i) What is Primary Education? Write the causes of stagnation and wastage in Primary Education and suggest remedies to overcome this problem.
- ii) What is Formal and Non-formal Education? Explain the difference between Formal and Non-formal Education in detail.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P415

[3901] - 135

F.Y. B.A.

G-1 : शिक्षणशास्त्र

(नवीन अभ्यासक्रम)(2008 पॅटर्न)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) सहज शिक्षणाची संकल्पना लिहा.
- ii) गुरुकुल शिक्षण पद्धती स्पष्ट करा.
- iii) मूल्यशिक्षणाची आवश्यकता विशद करा.
- iv) पूर्व-प्राथमिक शिक्षणाची उद्दीष्टे लिहा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) पर्यावरण शिक्षणाचे महत्त्व.
- ii) शैक्षणिक मानसशास्त्राची व्याप्ती.
- iii) प्रौढशिक्षणाची आवश्यकता.
- iv) आत्मनिरीक्षण पद्धतीचे फायदे.
- v) अनौपचारिक शिक्षणाची संकल्पना.
- vi) शिक्षणाचे सामाजिक महत्त्व.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200-250 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) प्रायोगिक पद्धती म्हणजे काय ? तिचे स्वरूप, फायदे, मर्यादा स्पष्ट करा.
- ii) समूहसंपर्क साधने म्हणजे काय ? त्यांची शिक्षणविषयक भूमिका व कार्य विशद करा.
- iii) कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे शैक्षणिक तत्त्वज्ञान व कार्य सविस्तर लिहा.
- iv) पूर्व-प्राथमिक शिक्षण म्हणजे काय ? पूर्व-प्राथमिक शिक्षणाचे महत्त्व विशद करा.
- v) कुटूंबसंस्था म्हणजे काय ? कुटूंबसंस्थेची शिक्षणविषयक भूमिका व कार्य स्पष्ट करा.
- vi) प्राचीन भारतीय शिक्षणाची ध्येय सविस्तर विशद करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. [20]

- i) प्राथमिक शिक्षण म्हणजे काय ? प्राथमिक शिक्षणातील गळती व स्थगितीची कारणे सांगून उपाययोजना लिहा.
- ii) औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षण म्हणजे काय ? त्यातील फरक सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P260

[3901] - 137

F.Y. B.A.

PHYSICAL EDUCATION

(Theory) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Answer the following questions in **50** words. (Any Two) **[10]**

- i) Define a aims and objectives of Physical Education.
- ii) How to develop a leadership from the sport?
- iii) Explain relationship between physical education and social health.
- iv) Describe the two skills of the Kabaddi offence/defence.

Q2) Answer the following questions in **100** words. (Any four) **[20]**

- i) Describe the throwing events in Athletics.
- ii) Describe the relationship between the Physical Education and Psychology.
- iii) Describe asan's in yogasan. (any two asan's)
- iv) Describe the role of physical education in Nationalism.
- v) Describe the importance of Physical Education.
- vi) Explain the Badminton Skills.

Q3) Answer the following questions in **200-250** words. (Any Three) **[30]**

- i) Explain and draw a diagram of Kho-Kho ground.
- ii) Define changing concept of physical education.
- iii) Explain short distance, middle distance and long distance events in Athletics.
- iv) Draw a diagram of 'Handball ground' and explain.

P.T.O.

Q4) Answer in 500 words. (Any One)

[20]

- i) Explain a meaning of physical education and co-relation between Physical Education and Yoga.
- ii) Draw a diagram of Kabaddi ground and explain the rules and skills.

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P260

[3901] - 137

F.Y. B.A.

शारीरिक शिक्षण

(सुधारीत अभ्यासक्रम 2008 पॅटर्न)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक तेथे आकृती काढा.
4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतीही दोन) [10]

- शारीरिक शिक्षणाचे ध्येय आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- खेळामुळे नेतृत्वगुणांचा विकास कसा होतो, स्पष्ट करा.
- शारीरिक शिक्षण व सामाजिक आरोग्य यातील सहसंबंध स्पष्ट करा.
- कबड्डी खेळातील दोन आक्रमण व दोन बचावाची कौशल्ये लिहा.

प्रश्न 2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतीही चार) [20]

- अॅथलॅटिक्स मधील फेकीच्या बाबी कोणत्या वर्णन करा ?
- शारीरिक शिक्षण व मानसशास्त्र यांचा संबंध स्पष्ट करा.
- योगासनातील आसनांची माहिती द्या. (कोणतेही दोन आसने)
- राष्ट्रीयत्वातील शारीरिक शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.
- शारीरिक शिक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- बॅडमिंटन खेळातील कौशल्यांची माहिती लिहा.

प्रश्न 3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- खो-खो या खेळाची थोडक्यात माहिती मैदान आकृतीसह स्पष्ट करा.
- शारीरिक शिक्षणाच्या बदलत्या संकल्पना स्पष्ट करा.
- अॅथलॅटिक्स मधील लघुपल्याचा, मध्यम पल्याच्या व दीर्घपल्याच्या शर्यतीची माहिती लिहा.
- हॅडबॉल खेळाची माहिती सांगून मैदानाची आकृती काढा.

P.T.O.

प्रश्न 4. खालील प्रश्नांची सुमारे 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

[20]

- i) शारीरिक शिक्षणाचा अर्थ सांगून, शारीरिक शिक्षणाचा आरोग्यशास्त्र व योगशास्त्र यांच्याशी सहसंबंध स्पष्ट करा.
- ii) कबड्डी खेळाच्या मैदानाची आकृती काढून नियम कौशल्ये स्पष्ट करा.

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :3

P140

[3901]-140

F.Y. B.A.

LOGIC AND PRINCIPLES OF REASONING
Introduction to Logic and Principles of Reasoning
(General Paper - I) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain briefly any two of the following : **[10]**

- i) Subject-matter of Logic.
- ii) Contradiction : a kind of Immediate Inference.
- iii) Weak and Strong Disjunction.
- iv) Merits and demerits of Truth-table decision procedure.

Q2) Write short notes on any four of the following : **[20]**

- i) Mixed hypothetical syllogism.
- ii) Fallacy of Division.
- iii) Sentence and Proposition.
- iv) Decision Procedure.
- v) Rules of Inference (any four).
- vi) Distribution of Terms.

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following :

[30]

- i) Convert and obvert the following propositions :
 - a) All papers are yellow.
 - b) Some papers are red.
 - c) Some girls are not tall.
 - d) No thing is eternal.
 - e) Not all papers are yellow.
- ii) Explain any two rules of Categorical syllogism.
- iii) Determine whether the following statement-forms are tautologous, contradictory or contingent, with the help of truth-table method (Any Four) :
 - a) $A \vee B \vee C \vee \sim C$
 - b) $(O \cdot P) \equiv (\sim P \vee \sim O)$
 - c) $(A \equiv A) \supset (A \cdot A)$
 - d) $(p \cdot q) \equiv (q \cdot p)$
 - e) $\sim \sim C \equiv \sim C$
- iv) Give direct deductive proof of any two of the following arguments :
 - a) i) $\sim B \supset \sim A$ c) i) $\sim (D \cdot \sim E) \vee F$
ii) $B \supset D$ ii) $\sim E \cdot \sim F / \therefore \sim D$
iii) $\sim D / \therefore \sim A$
 - b) i) $\sim \sim L \supset \sim (J \vee K)$ d) i) $(D \vee I) \supset (R \cdot A)$
ii) $L / \therefore \sim J$ ii) $R \supset P$
iii) $\sim P / \therefore \sim D$
- v) Symbolize the following propositions using the symbols given in bracket :
 - a) Either he is dead or alive. (D, A)
 - b) Russell was a philosopher as well as a mathematician. (P, M)
 - c) It is not true that he is lazy. (L)
 - d) If the argument is invalid then the premisses are true and the conclusion is false. (A, P, C)
 - e) If you practise writing regularly then and then only your thoughts will become clear. (W, T)

Q4) Answer any one of the following :

[20]

a) Explain fully the formal nature of Deductive Logic.

OR

Explain fully the modern classification of propositions.

b) Demonstrate the invalidity of any four of the following arguments :

$$\begin{array}{l} \text{i) } \sim (B \vee C) \supset \sim A \\ \sim C \vee (D \cdot E) \\ \sim D \\ \hline \therefore A \supset E \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{iv) } \sim Q \supset \sim P \\ \sim Q \vee \sim R \\ \sim R \\ \hline \therefore P \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{ii) } \sim E \vee \sim F \\ \sim (G \cdot H) \supset (E \vee F) \\ H \supset G \\ \hline \therefore \sim \sim G \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{v) } A \equiv (B \vee C) \\ B \equiv (C \vee A) \\ C \equiv (A \vee B) \\ \sim A \\ \hline \therefore B \vee C \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{iii) } \sim (\sim M \supset N) \supset \sim (M \cdot N) \\ \sim N \supset M \\ \hline \therefore M \cdot N \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{vi) } P \supset O \\ M \supset \sim N \\ (\sim M \cdot \sim N) \supset (O \cdot P) \\ \hline \therefore O \end{array}$$

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 3

P140

[3901]-140

F.Y. B.A.

LOGIC AND PRINCIPLES OF REASONING

Introduction to Logic and Principles of Reasoning

(जनरल पेपर – 1) (2008 Pattern)

मराठी भाषांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणतेही दोन थोडक्यात स्पष्ट करा. [10]

- i) तर्कशास्त्राचा अभ्यास-विषय.
- ii) व्याघात : अव्यवहित अनुमानाचा एक प्रकार.
- iii) निर्बल व सबल विकल्प.
- iv) सत्यता-कोष्टक निर्णय पद्धतीचे गुणदोष.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चारावर संक्षिप्त टीपा लिहा. [20]

- i) मिश्र सापेक्ष (यदि) संविधान
- ii) विभाजन तर्कदोष
- iii) वाक्य व विधान
- iv) निर्णय पद्धती.
- v) अनुमानाचे नियम (कोणतेही चार)
- vi) पदव्याप्ती

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[30]

- i) खालील विधानांचे परिवर्तन व प्रतिवर्तन करा :
- सर्व कागद पिवळे आहेत.
 - काही कागद तांबडे आहेत.
 - काही मुली उंच नाहीत/नसतात.
 - एकही वस्तू शाश्वत नसते.
 - सर्वच कागद पिवळे नसतात.
- ii) निरूपाधिक संविधानाचे कोणतेही दोन नियम स्पष्ट करा.
- iii) सत्यता कोष्टक निर्णय पद्धतीच्या आधारे खालील विधानबंध सर्वतः सत्य, सर्वतः असत्य किंवा नैमित्तिकतया सत्यासत्य आहेत ते ठरवा. (कोणतेही चार)
- $A \vee B \vee C \vee \sim C$
 - $(O \cdot P) \equiv (\sim P \vee \sim O)$
 - $(A \equiv A) \supset (A \cdot A)$
 - $(p \cdot q) \equiv (q \cdot p)$
 - $\sim \sim C \equiv \sim C$
- iv) खालीलपैकी कोणत्याही दोन युक्तिवादांची प्रत्यक्ष नैगमनिक सिध्दता द्या.
a) i) $\sim B \supset \sim A$	c) i) $\sim (D \cdot \sim E) \vee F$
ii) $B \supset D$	ii) $\sim E \cdot \sim F / \therefore \sim D$
iii) $\sim D / \therefore \sim A$	
b) i) $\sim \sim L \supset \sim (J \vee K)$	d) i) $(D \vee I) \supset (R \cdot A)$
ii) $L / \therefore \sim J$	ii) $R \supset P$
	iii) $\sim P / \therefore \sim D$
- v) कंसात दिलेल्या चिन्हांचा उपयोग करून खालील विधाने चिन्हांकित करा.
- एकतर तो मृत असेल किंवा जिवंत. (D, A)
 - रसेल तत्त्वज्ञ तसेच गणितज्ञही होते. (P, M)
 - हे खरे नाही की तो आळशी आहे. (L)
 - जर युक्तिवाद अवैध असेल तर आधार विधाने सत्य असतील आणि निष्कर्ष विधान असत्य असेल. (A, P, C)
 - जर तुम्ही नियमित लिहिण्याचा सराव केलात तर व तरच तुमचे विचार स्पष्ट होतील. (W, T)

[3901]-140

- 2 -

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

[20]

a) नैगमनिक तर्कशास्त्राचे आकारिक स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा.

किंवा

विधानांचे आधुनिक वर्गीकरण स्पष्ट करा.

b) खालीलपैकी कोणत्याही चार अवैध युक्तिवादांची अवैधता दाखवून द्या/सिद्ध करा.

$$\begin{array}{l} \text{i)} \quad \sim(B \vee C) \supset \sim A \\ \quad \sim C \vee (D \cdot E) \\ \quad \sim D \\ \hline \therefore A \supset E \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{iv)} \quad \sim Q \supset \sim P \\ \quad \sim Q \vee \sim R \\ \quad \sim R \\ \hline \therefore P \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{ii)} \quad \sim E \vee \sim F \\ \quad \sim(G \cdot H) \supset (E \vee F) \\ \quad H \supset G \\ \hline \therefore \sim \sim G \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{v)} \quad A \equiv (B \vee C) \\ \quad B \equiv (C \vee A) \\ \quad C \equiv (A \vee B) \\ \quad \sim A \\ \hline \therefore B \vee C \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{iii)} \quad \sim(\sim M \supset N) \supset \sim(M \cdot N) \\ \quad \sim N \supset M \\ \hline \therefore M \cdot N \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{vi)} \quad P \supset O \\ \quad M \supset \sim N \\ \quad (\sim M \cdot \sim N) \supset (O \cdot P) \\ \hline \therefore O \end{array}$$

■ ■ ■

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P141

[3901]-141

F.Y. B.A.

SOCIOLOGY

**G -1: Introduction to Sociology
(2008 - 2009 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain any two of the following concepts in maximum **50** words each :[10]

- i) Public Sociology.
- ii) Elements of social structure.
- iii) Types of social mobility.
- iv) Gender.

Q2) Write short notes on any four of the following in maximum **100** words each : [20]

- i) Importance of Sociology.
- ii) Religion - a social institution.
- iii) Modernization.
- iv) Types of culture.
- v) Conformity and deviance.
- vi) Meaning of ethnicity.

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following in maximum **250** words each : **[30]**

- i) Discuss the characteristics of Primary group.
- ii) Describe the formal means of Social control.
- iii) Elaborate the main phases of dalit movement.
- iv) Differentiate between caste and class.
- v) Explain the characteristics of Society.

Q4) Answer any one of the following in maximum **500** words : **[20]**

- i) Define Sociology. Explain the nature and scope of Sociology.
- ii) Define Social change. Discuss the factors of Social change.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P141

[3901]-141

F.Y. B.A.

SOCIOLOGY

G -1: Introduction to Sociology

(2008-2009 n^o Q > Z)

अभ्यास

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन संकल्पना प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत स्पष्ट करा. [10]

- लोकांचे समाजशास्त्र
- सामाजिक संरचनेचे घटक
- सामाजिक गतिशीलतेचे प्रकार
- लिंगभाव

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत टिपा लिहा. [20]

- समाजशास्त्राचे महत्व
- धर्म - एक सामाजिक संस्था
- आधुनिकीकरण
- संस्कृतीचे प्रकार
- अनुचलन आणि विचलन
- वांशिकतेचा अर्थ

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [30]

- i) प्राथमिक समूहांच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- ii) सामाजिक नियंत्रणाच्या औपचारिक सांधनाचे वर्णन करा.
- iii) दलित चळवळीचे मुख्य टप्पे स्पष्ट करा.
- iv) जाती आणि वर्ग यातील फरक लिहा.
- v) समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नावर 500 शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा. [20]

- i) समाजशास्त्राची व्याख्या सांगून समाजशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- ii) सामाजिक परिवर्तनाची व्याख्या लिहा, सामाजिक परिवर्तन घडवणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P142

[3901]-142

F.Y. B.A.

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND ARCHAEOLOGY

Outline of Prehistory, Protohistory and Early History

(2008 - Pattern) (General Paper - I)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each (any two) : **[10]**

- i) Define the term 'Ancient-History'.
- ii) Explain the need to preserve our heritage.
- iii) What do you know about Kushana king 'Wima Kadphesis'?
- iv) Write the salient features of the 'Chalukyan Art'.

Q2) Write short notes in 100 words each (any four) : **[20]**

- i) Characteristic features of the Neolithic period.
- ii) Seals and script of Harappan civilization.
- iii) Megalithic Burials.
- iv) Later vedic literature.
- v) Invasion of Alexander.
- vi) Achievements of Samudragupta.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 250 words each (any three) : **[30]**

- i) Explain an importance of the Archaeological sources for the history of Ancient India.
- ii) Take a review of the Art and Architecture of the Harappan Civilization.
- iii) State the salient features of the 'Dhamma of Ashoka'.
- iv) Discuss the Shaka-Satvahana conflict.
- v) Describe the political achievements of the Pallavas.

Q4) Answer the following question in 500 words each (any one) : **[20]**

- i) Discuss the salient features of Post-Harappan Chalcolithic cultures with special reference to Jorwe culture.
- ii) What is 'Second Urbanization'? Explain the economic conditions during the Second Urbanization.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P142

[3901]-142

F.Y. B.A.

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND ARCHAEOLOGY

Outline of Prehistory, Protohistory and Early History

(General Paper - I) (2008 n^o Q>Z©)

अभिलेख

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- 'प्राचीन इतिहास' या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- आपला वारसा जतन करण्याची गरज स्पष्ट करा.
- कुषाण राजा विम कॅडफायसिस विषयी तुम्हास काय माहिती आहे ?
- 'चालुक्य कलेची' ठळक वैशिष्ट्ये लिहा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दात टीपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- नवाश्मयुगाची व्यवच्छेदक लक्षणे.
- हडाप्पा संस्कृतीच्या मुद्रा व लिपी.
- महापाषाणीय दफने.
- उत्तर वैदीक वाङ्मय.
- अलेक्झांडरची स्वारी.
- समुद्रगुप्ताची कामगिरी.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन): [30]

- i) प्राचीन भारतीय इतिहासाच्या पुरातत्त्वीय साधनांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ii) हडाप्पा संस्कृतीतील कला आणि स्थापत्याचा आढावा घ्या.
- iii) 'अशोकाचा धम्म' याची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.
- iv) शक-सातवाहन संघर्षाची चर्चा करा.
- v) पल्लवांची राजकीय कामगिरी वर्णन करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक): [20]

- i) जोर्वे संस्कृतीच्या विशेष संदर्भात हडाप्पा नंतरच्या ताम्रपाषाण संस्कृतीच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- ii) 'दुसरे नागरिकरण' म्हणजे काय ? दुसऱ्या नागरिकरणादरम्यानची आर्थिक स्थिती स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages :2

P144

[3901]-146

F.Y. B.A.

PHILOSOPHY

Introduction to Philosophy

(General Paper - I) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any two of the following questions in **50** words each : **[10]**

- i) Explain the concept of Tattvadnyana.
- ii) What is the distinction between Astika and Nastika darshanas?
- iii) Explain the concept of Good will.
- iv) What is reformatory theory of punishment?

Q2) Write short notes on any four of the following in **100** words each : **[20]**

- i) The concept of right in socio-political Philosophy.
- ii) Metaphysics, as a branch of philosophy.
- iii) Jaina classification of Jiva and Ajiva.
- iv) Moral duties of students.
- v) Method of Vada.
- vi) Concept of Runa.

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following questions in **200 - 250** words each : **[30]**

- i) Explain knowledge as justified true belief.
- ii) Describe the doctrine of Purushartha.
- iii) State and discuss the materialism of Charvaka.
- iv) Discuss the concept of Justice.
- v) Explain the dualism of Sankhya.

Q4) Answer any one of the following questions in **500** words : **[20]**

- i) State and discuss Mill's utilitarianism.
- ii) Discuss the nature and scope of Philosophy.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P144

[3901]-146

F.Y. B.A.

तत्त्वज्ञान

PHILOSOPHY

Introduction to Philosophy

(जनरल पेपर – 1) (2008 पॅटर्न)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात द्या. [10]
- 'तत्त्वज्ञान' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
 - आस्तिक आणि नास्तिक दर्शनांमध्ये काय फरक आहे ?
 - 'सत्संकल्प' ही संकल्पना विशद करा.
 - शिक्षेची सुधारणावादी उपपत्ती काय आहे ?
- प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत टीपा लिहा. [20]
- सामाजिक-राजकीय तत्त्वज्ञानातील 'हक्क' संकल्पना.
 - तत्त्वज्ञानाची एक शाखा म्हणून सत्तामीमांसा.
 - जैनांनी केलेले जीव आणि अजीव हे वर्गीकरण.
 - विद्यार्थ्यांची नैतिक कर्तव्ये.
 - 'वाद' पद्धती.
 - ऋण संकल्पना.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 - 250 शब्दांत द्या. [30]

- i) 'ज्ञान म्हणजे समर्थनीय सत्य विश्वास' स्पष्ट करा.
- ii) पुरुषार्थ सिद्धान्ताचे विवरण करा.
- iii) चार्वाकांचा जडवाद सांगून त्याची चर्चा करा.
- iv) न्याय संकल्पनेची चर्चा करा.
- v) सांख्यांचा द्वैतवाद विशद करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर 500 शब्दात द्या. [20]

- i) मिलचा उपयुक्ततावाद सांगून त्याची चर्चा करा.
- ii) तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप आणि व्याप्ती यांची चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P262

[3901]-148

F.Y. B.A.

FOUNDATION COURSE

(Restructuring) (New Course) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain the following concepts in 50 words each (any two): **[10]**

- a) Culture.
- b) Unemployment.
- c) Democracy.
- d) Special Economic Zone (SEZ).

Q2) Write the following short notes in 100 words each (any four): **[20]**

- a) Basic Human Value.
- b) Science.
- c) Government.
- d) Reservation.
- e) Fraternity.
- f) Globalization.

Q3) Write the answers of the following questions in 200 to 250 words each (any three): **[30]**

- a) State the importance of religion in Indian Society.
- b) Write the causes of growing population in India.
- c) State the effects of Economic Inequality in India.
- d) Describe the merits of Indian Democracy.
- e) Write the effects of superstitions.

P.T.O.

Q4) Write the answer any one of the following question in 500 words. [20]

- a) State the meaning of National Integration and suggest the measures to remove obstacle to achieving the goal of National Integration in India.
- b) What is pollution and explain the causes and effects of pollution in India.

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P262

[3901]-148

प्रथम वर्ष कला (F.Y. B.A.)

पायाभूत अभ्यासक्रम (नविन अभ्यासक्रम)(2008 पॅटर्न)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) पुढील संकल्पना 50 शब्दात स्पष्ट करा. (फक्त दोन)

[10]

- अ) संस्कृती
- ब) बेकारी
- क) लोकशाही
- ड) विशेष आर्थिक क्षेत्र

प्रश्न 2) पुढील टिपा प्रत्येकी 100 शब्दात लिहा. (फक्त चार)

[20]

- अ) मुलभूत मानवी मूल्य
- ब) विज्ञान
- क) सरकार
- ड) आरक्षण
- इ) बंधुता
- फ) जागतिकीकरण

प्रश्न 3) पुढील प्रश्नांची उत्तरे 200 ते 250 शब्दात लिहा. (फक्त तीन)

[30]

- अ) भारतीय समाजातील धर्माचे महत्त्व सांगा.
- ब) भारतातील लोकसंख्या वाढीची कारणे लिहा.
- क) भारतातील आर्थिक विषमतेचे परिणाम सांगा.
- ड) भारतीय लोकशाहीचे गुण विषद करा.
- इ) अंधश्रद्धेचे परिणाम लिहा.

P.T.O.

प्रश्न 4) पुढीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दात लिहा.

[20]

- अ) राष्ट्रीय एकात्मतेचा अर्थ सांगा व भारतातील राष्ट्रीय एकात्मतेच्या मार्गातील अडथळे दूर करण्यासाठी उपाय सुचवा.
- ब) प्रदुषण म्हणजे काय ? भारतातील प्रदुषणाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P263

[3901]-149

F.Y. B.A.

NATIONAL SERVICE SCHEME (N.S.S.)

G-1 : Social Service & Youth

(Revised Pattern 2008)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each. (any two) **[10]**

- i) State the concept of collection of information.
- ii) Explain the functions of N.S.S. programme officer.
- iii) State the concept of social problem.
- iv) State the concept of regular programme.

Q2) Write short notes in 100 words each. (any four) **[20]**

- i) Social work.
- ii) N.S.S. volunteer.
- iii) Group leader.
- iv) Over population.
- v) Design of survey.
- vi) Types of camp's.

Q3) Answer the following questions in 200 - 250 words each. (any three) **[30]**

- i) Explain the aim's and objectives of N.S.S.
- ii) Explain the History of Social Works in India.
- iii) State the Inter-relationship between education and social service.
- iv) Explain the analysis of collected information.
- v) State the N.S.S. special camp's activities.

P.T.O.

Q4) Answer the following questions in 500 words each. (any one)

[20]

- i) Explain the village adoption programme.
- ii) Explain the Inter-relationship between Man and Society.

P263

[3901]-149

F.Y. B.A.

राष्ट्रीय सेवा योजना

G-1 : समाज सेवा आणि तरुण (सुधारित पॅटर्न 2008)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) सामग्री संकलनाची संकल्पना सांगा.
- ii) रा. से. योजना कार्यक्रम आधिकाऱ्याचे कार्य स्पष्ट करा.
- iii) सामाजिक समस्या ही संकल्पना सांगा.
- iv) नियमित कार्याक्रमाची संज्ञा सांगा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- i) सामाजिक कार्य.
- ii) रा. से. योजना स्वयंसेवक.
- iii) गट प्रमुख / नेता.
- iv) अतिरिक्त लोकसंख्या.
- v) सर्वेक्षण आराखडा.
- vi) शिबीराचे प्रकार.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 - 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) रा. से. योजनेची ध्येय आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- ii) भारतातील सामाजिक कार्याचा इतिहास विशद करा.
- iii) शिक्षण आणि समाज सेवा यातील सहसंबंध सांगा.
- iv) साधन सामग्री / तथ्य संकलनांचे विश्लेषण स्पष्ट करा.
- v) रा. से. योजना विशेष शिबीराचे कार्यक्रम सांगा.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

[20]

- i) दत्तक गाव कार्यक्रम सविस्तर स्पष्ट करा.
- ii) मानव आणि समाज यातील सहसंबंध विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 1

P419

[3901]-152

F.Y. B.A. (Vocational Course)
SOIL CONSERVATION - I
(Paper - I) (Theory) (2008 Pattern)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 60

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Answer the following questions. **[14]**

- a) What are the deficiency symptoms of zinc?
- b) What is soil structure?
- c) What is soil fertility?
- d) What is water holding capacity?
- e) What is strip cropping?
- f) What is humus?
- g) What is soil weathering?

Q2) a) Define rocks. Classify them with suitable examples. **[5]**

b) Enlist physical properties of soil. Explain any one. **[5]**

Q3) a) What are the control measures of soil erosion? Explain in short. **[8]**

b) Give the deficiency symptoms of iron and nitrogen. **[8]**

Q4) a) Enlist the physical properties of soil and explain. **[10]**

b) What is soil productivity? Explain factors affecting soil productivity. **[10]**

P419

[3901]-152

F.Y. B.A. (Vocational Course)

मृदसंधारण - I

(Paper - I) (Theory) (2008 पॅटर्न)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 60

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[14]

- अ) जस्ताच्या कमतरतेची लक्षणे लिहा.
ब) जमिनीची जडण-घडण म्हणजे काय ?
क) जमिनीची सुपिकता म्हणजे काय ?
ड) जमिनीची जलधारणा शक्ती म्हणजे काय ?
ई) पट्टापेर पद्धती म्हणजे काय ?
फ) ह्युमस म्हणजे काय ?
ग) जमिनीची झीज म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) अ) खडकांची व्याख्या लिहा. खडकांचे उदाहरणासह वर्गीकरण लिहा.

[5]

ब) जमिनीचे भौतिक गुणधर्म देवून त्यापैकी एकाची माहिती लिहा.

[5]

प्रश्न 3) अ) जमिनीची झीज नियंत्रित करण्याच्या पद्धती कोणत्या ? त्याविषयी थोडक्यात माहिती लिहा.

[8]

ब) लोह व नत्राच्या कमतरतेची लक्षणे लिहा.

[8]

प्रश्न 4) अ) जमिनीचे भौतिक गुणधर्माची माहिती लिहा.

[10]

ब) जमिनीची उत्पादकता म्हणजे काय ? जमिनीची उत्पादकतेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांची माहिती लिहा.

[10]

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Pages : 3

P264

[3901]-153

प्रथम वर्ष साहित्य (F.Y. B.A.)

प्रयोजनमूलक हिंदी : वोकेशनल

(Functional Hindi : Vocational)

1924... प्रश्नपत्र -1 (2008 Pattern) (नया पाठ्यक्रम)

(हिंदी भाषा : विविध रूप, राजभाषा हिंदी तथा व्याकरण)

9...3 100d

[H...80

- 9...3 100d
- सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
 - दाहिनी ओर लिखे गए अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।
 - विभाग 'अ' और विभाग 'ब' के उत्तर एक ही उत्तर-पुस्तिका में लिखिए।

{... "A'

प्र.1. अ) निम्नलिखित अंग्रेजी शब्दों में से किन्हीं पाँच के लिए हिंदी और मराठी पारिभाषिक शब्द लिखिए :- [5]

1) Internal	2) Lumpsum
3) Sorting	4) During
5) Concession	6) Vigilance
7) Correspondence	

आ) निम्नलिखित हिंदी शब्दों में से किन्हीं पाँच के लिए अंग्रेजी और मराठी पारिभाषिक शब्द लिखिए :- [5]

1) आर्थिक	2) धनवापसी
3) लाभ	4) जमा
5) देय	6) अनुमोदन
7) संयुक्त	

P.T.O.

प्र.2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :- [10]

- (क) अनुच्छेद 120,
- (ख) साहित्यिक भाषा,
- (ग) प्रसारमाध्यमों की हिंदी।

प्र.3. राजभाषा, राष्ट्रभाषा और राज्यभाषा का अंतर स्पष्ट कीजिए। [12]

अथवा

हिंदी दिन का क्या महत्त्व है ?

किन्हीं

प्र.4. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन के उत्तर लिखिए :- [15]

- (घ) आवेदन पत्र की सामान्य जानकारी दीजिए।
- (च) नौकरी के लिए आवेदन पत्र का प्रारूप (नमूना) तैयार कीजिए।
- (छ) हिंदी में विभक्ति चिह्नों के संबंध में क्या नियम है ?
- (ज) उपसर्ग और अव्यय में क्या अंतर है ?
- (झ) आकृतिसहित कंप्यूटर की इकाईयाँ स्पष्ट कीजिए।

प्र.5. त) निम्नलिखित गद्यांश का हिंदी में अनुवाद कीजिए :- [7]

पंतप्रधान राजीव गांधीनी म्हटले, “ ‘अग्नी’ चे उड्डाण ही एक महत्वाची कामगिरी आहे. देशाच्या स्वातंत्र्याच्या संरक्षणासाठी आपण सतत केलेल्या श्रमांचे ते फळ आहे. स्वसामर्थ्यावर आपण जे साध्य केले आहे. देशाचे संरक्षण करण्यासाठी अत्याधुनिक तंत्रज्ञान देशांतर्गत विकसित करण्यासाठी आम्ही वचनबद्ध होतो. हे वचन आज ‘अग्नी’ च्या अवतरणाने पूर्ण केले आहे.” देशाला तुमचा अभिमान वाटतो. असे त्यांनी मला सांगितले. राष्ट्राध्यक्ष श्री. वेंकटरमण यांना आपले स्वप्न पूर्ण झाल्यासारखे वाटते. सिमल्याहून त्यांनी तार पाठविली, “तुमच्या परिश्रमांना, समर्पित भावनांना आणि कौशल्याला ही मानवंदना आहे.”

थ) शुल्क (फीस) में रियायत के लिए आवेदन पत्र लिखिए। [8]

प्र.6. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

[18]

- (द) आवेदनपत्र का अधोभाग,
- (ध) नौकरी के आवेदन पत्र में स्ववृत्त,
- (न) हिंदी में नुक्तों का प्रयोग,
- (य) हिंदी के संयुक्त वर्ण के संबंध में नियम,
- (र) कंप्यूटर की विशेषताएँ ।

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 1

P420

[3901]-156

**F.Y. B.A. (Vocational Course)
WATER MANAGEMENT
(Paper-II) (Theory) (2008 Pattern)**

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 60

Instructions :

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Draw neat diagram wherever necessary.*

Q1) Answer the following questions: [14]

- a) What is runoff?
- b) What is capillary water?
- c) What is hydrograph?
- d) What is evaporation?
- e) What is drainage water?
- f) What is sprinkler irrigation?
- g) What is drip irrigation?

Q2) a) Explain the role of water in plant growth. [5]

OR

What is scientific water management?

b) What are the advantages of surface irrigation? [5]

Q3) a) What are the different methods of irrigation? [8]

OR

Describe the major sources of water to crop plants.

b) Define the term hydrology? Explain the hydrological cycle. [8]

Q4) a) Describe the various components of drip irrigation. [10]

b) Describe the advantages and disadvantages of sprinkler irrigation. [10]

□□□

P420

[3901]-156

F.Y. B.A. (Vocational Course)

पाणी व्यवस्थापन

(Paper-II) (Theory) (2008 पॅटर्न)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 60

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[14]

- अ) वाह म्हणजे काय ?
ब) केशाकर्षणाचे पाणी म्हणजे काय ?
क) जलालेख म्हणजे काय ?
ड) बाष्पीभवन म्हणजे काय ?
इ) मुक्त पाणी म्हणजे काय ?
फ) तुषार सिंचन म्हणजे काय ?
ग) ठिबक सिंचन म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) अ) पिकांच्या वाढीतील पाण्याचे महत्त्व विशद करा.

[5]

किंवा

पाण्याचे शास्त्रीय व्यवस्थापन म्हणजे काय ?

ब) प्रवाही सिंचनाचे फायदे लिहा.

[5]

प्रश्न 3) अ) सिंचनाच्या विविध पद्धतींची माहिती लिहा.

[8]

किंवा

वनस्पतीना लागणाऱ्या पाण्याच्या मुख्य स्रोतांची माहिती लिहा.

ब) जलशास्त्राची व्याख्या सांगून जलचक्राची माहिती लिहा.

[8]

प्रश्न 4) अ) ठिबक सिंचन पद्धतीत वापरल्या जाणाऱ्या विविध घटकांची माहिती लिहा.

[10]

ब) तुषार सिंचनाचे फायदे व तोटे लिहा.

[10]

□□□

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 3

P416

[3901] - 136

F.Y. B.A.

MATHEMATICS

FMG - 1 : Industrial Mathematics

(New Course) (Paper - I) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of calculator is allowed.*

Q1) Attempt each of the following:

[16]

- a) Find simple interest on Rs. 850 at 5% p.a for two years.
- b) Find the compound interest on Rs. 1000 for $8\frac{1}{2}$ years, at 7% p.a. compounded quarterly.
- c) Find the slope and y-intercept of the line given by $3x - 6y + 7 = 0$.
- d) Find the present value at 6% p.a. simple interest of Rs. 1500 due in 9 months.
- e) If $y = (8x^2 - 4x)^3$ then find $\frac{dy}{dx}$.
- f) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 6} \frac{x^2 - 2x - 24}{x - 6}$.
- g) Find the MR function for the total Revenue function $TR = 75Q - 4Q^2$.
- h) If $f(x) = x^2 + 4x - 5$ then find $f(-3)$ and $f(a + h)$.

Q2) Attempt any four of the following:

[16]

- a) In what time will Rs. 2000 amount to Rs. 2125 at 5% p.a. simple interest?
- b) Find the ordinary and exact simple interest on Rs. 1600 for 72 days at 4% p.a.
- c) Explain the terms "Amount and the present value of an annuity".

P.T.O.

d) Derive with usual notation.

$$\overline{Sh + k}|i = \overline{Sh}|i + (1 + i)^h \overline{Sk}|i.$$

e) Accumulate Rs. 2000 for 6 years at 4.2% p.a. compounded quarterly.

f) Find the nominal rate J compounded monthly will Rs. 2000 amount to Rs. 2650 in 6 years.

Q3) Attempt any two of the following : **[16]**

a) Draw the graph of straight line $8x - 2y + 16 = 0$. Also find slope, X-intercept and Y-intercept.

b) Find second - order derivative of the following function. Also evaluate it

$$\text{when } x = 2, y = \frac{5x}{1 - 3x}.$$

c) Evaluate the following :

i) $\lim_{x \rightarrow 3} \frac{x^3 - 27}{x - 3}, x \neq 3.$

ii) $\lim_{x \rightarrow 4} \frac{3x^2 - 5x}{x + 6}.$

d) Discuss the continuity of the following functions:

i) $f(x) = x^2 + 3x + 1, x \in \mathbb{R}$

ii) $f(x) = \frac{x^2 - 4x + 3}{x^2 - 1}, \text{ for } x \neq 1.$
 $= 2, \text{ for } x = 1.$

Q4) Attempt any four of the following: **[16]**

a) If u and v are differentiable functions of x and y , such that $y = \frac{u}{v}$, then

$$\text{prove that } \frac{dy}{dx} = \frac{v \frac{du}{dx} - u \frac{dv}{dx}}{v^2}, \text{ provided } v \neq 0.$$

b) Define the following terms.

i) Ordinary annuities certain.

ii) Nominal and effective rates of interest.

c) For each of the following functions, find $\frac{dy}{dx}$.

i) $x^2 + y^3 = 3xy$ ii) $y = \left(\frac{3x+4}{2x+5}\right)^2$.

d) Optimize, $f(x) = x^3 - 12x^2 + 45x$.

e) Check whether the following function y is concave or convex at $x = 3.5$,
 $y = (2x - 7)^2$.

f) Maximize the total Revenue function.

$$TR = 120Q - 6Q^2.$$

Q5) Attempt any two of the following:

[16]

a) i) Find the marginal cost function for the following average cost

$$\text{function } AC = 1.5Q + 4 + \frac{46}{Q}.$$

ii) Investigate the successive derivatives and evaluate it at $x = 3$ where
 $y = x^3 + 3x^2 + 9x - 7$.

b) Find marginal and average cost function for the following function and evaluate it at $Q = 2$ and $Q = 3$.

c) Use $MR = MC$ method to maximize profit function π , where

$$TR = 1400Q - 7.5Q^2,$$

$$TC = Q^3 - 6Q^2 + 140Q + 750.$$

d) Find the intervals in which the curve represented by $y = 2x^3 - 9x^2 - 60x + 24$ is concave down and concave up.

P417**[3901] - 138****F.Y. B.A.****MATHEMATICS****MG - I : Algebra and Geometry****(Paper - I) (2008 Pattern)***Time : 3 Hours]**[Max. Marks :80**Instructions to the candidates:*

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt each of the following :**[16]**

- a) Let R be defined on the set of integers Z by 'x R y \Leftrightarrow 6x + 7y is divisible by 13', for $x, y \in Z$. Show that R is symmetric relation on Z.
- b) Let $f : R \rightarrow R$ be a function given by $f(x) = x^2$ and $A = \{1, 0.2, 0.4, 1.1\}$. Find $F(A)$.
- c) Prove that $(a, a + 2) = 1$ or 2, for every integer a .
- d) If $z_1 = 1 + i$ and $z_2 = 1 - i$ are two complex numbers then find argument of $(z_1 + z_2)$.
- e) Find the angle through which axes should be rotated to remove xy term in the equation $7x^2 - 6\sqrt{3}xy + 13y^2 - 2x - 16 = 0$.
- f) Find the distance between two parallel planes $2x - 2y + z + 3 = 0$ and $4x - 4y + 2z + 5 = 0$.
- g) Find the centre and radius of the sphere $x^2 + y^2 + z^2 - 18x - 24y - 40z + 225 = 0$.
- h) Find the rank of the following matrix by reducing it to row echelon form

$$\begin{bmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 2 & 5 & 8 \\ 3 & 7 & 11 \end{bmatrix}.$$

Q2) Attempt any four of the following :**[16]**

- a) Let X be any nonempty set and P(X) denotes the set of all subsets of X. Define $A \sim B$ if 'A is subset of B' on P(X). Determine whether \sim is an equivalence relation on P(X).

P.T.O.

- b) Let $f : X \rightarrow Y$ and $g : Y \rightarrow Z$ be two one to one functions. Then prove that the function $g \circ f : X \rightarrow Z$ is also one to one.
- c) In Z_{10} , calculate
- $[(\bar{4}, \bar{9}) + \bar{1}]^1$
 - $[-\bar{3} (\bar{6} + \bar{7})]$
- d) If z_1 and z_2 are two complex numbers then prove that $\left| \frac{z_1}{z_2} \right| = \frac{|z_1|}{|z_2|}$ and $\arg \left(\frac{z_1}{z_2} \right) = \arg z_1 - \arg z_2$, where $z_2 \neq 0$.
- e) The difference between two roots of the equation $x^3 - 4x^2 - 3x + 18 = 0$ is 5. Find all the roots.
- f) By using De-Moivre's theorem find expressions for $\cos 4\theta$ and $\sin 4\theta$ in powers of $\sin \theta$ and $\cos \theta$.

Q3) Attempt any two of the following : [16]

- If a and b are any two integers with $b \neq 0$, then prove that there exist unique integers q and r such that $a = bq + r$ where $0 \leq r < |b|$.
- If $a \equiv b \pmod{n}$ and $c \equiv d \pmod{n}$ then prove that $ac \equiv bd \pmod{n}$. where $a, b, c, d \in Z$ and $n \in N$.
 - Find the g.c.d. of the integers 2235 and 312 and express it in the form $2235m + 312n$, where $m, n \in Z$.
- Let θ be any real number and n be rational number. Show that $\cos(n\theta) + i \sin(n\theta)$ is one of the value of $(\cos \theta + i \sin \theta)^n$
- By using Fermat's theorem find the remainder when $4^{37} + 82$ is divided by 7.
 - Find k , if $x + 2$ is divisor of the equation $x^3 + kx^2 - 10x + 8$.

Q4) Attempt any four of the following : [16]

- Discuss the nature of the following conic $x^2 - xy + y^2 + 4x - 5y - 2 = 0$ and find its centre.
- Find the angle between two lines whose direction cosines are connected by the relations $2l - m + 2n = 0$, $mn + nl + ml = 0$.
- Derive equation of the plane in normal form.

- d) Prove that the straight line, $\frac{x+1}{4} = \frac{y-2}{1} = \frac{z-2}{1}$ touches the sphere $x^2 + y^2 + z^2 = 9$. Hence find the point of contact.
- e) Find equation of tangent plane to the sphere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$ at the point (x_1, y_1, z_1) .
- f) Apply the Gauss elimination method to solve the following system of equations,
- $$\begin{aligned} 2x - y + 3z &= 8 \\ -x + 2y + z &= 4 \\ 3x - 6y - 4z &= 0. \end{aligned}$$

Q5) Attempt any two of the following : **[16]**

- a) Reduce the equation $x^2 + 4xy + y^2 - 2x + 2y - 6 = 0$. to its standard form and name the conic.
- b) Obtain the expression for angle between the line $\frac{x-x_1}{l} = \frac{y-y_1}{m} = \frac{z-z_1}{n}$ and the plane $ax + by + cz + d = 0$. where l, m, n are direction ratios of line.
Also deduce the condition for the line to be
- i) Perpendicular to the plane. ii) Parallel to the plane.
- c) i) Find the centre and radius of the circle $x^2 + y^2 + z^2 - 2y - 4z = 11$, $x + 2y + 2z = 15$.
- ii) Find equation of the plane to which the foot of perpendicular from the origin is $(1, -2, 3)$.
- d) i) Solve the following system of equations, if consistent.
- $$\begin{aligned} x + y + z &= -3 \\ 3x + y - 2z &= -3 \\ 2x + 4y + 7z &= 7. \end{aligned}$$
- ii) Find whether the following system of equations has only the trivial solution.
- $$\begin{aligned} x - y + z &= 0 \\ x + 2y - z &= 0 \\ 2x + y + 3z &= 0. \end{aligned}$$

P418**[3901] - 144****F.Y. B.A.****MATHEMATICS****AMG - I : Calculus (New Course)****(Applied Mathematics) (General - I) (2008 Pattern)***Time : 3 Hours]**[Max. Marks :80**Instructions to the candidates:*

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt all the subquestions :**[16]**

- a) Find the l.u.b. and g.l.b. for the set

$$S = \left\{ 1 + \frac{(-1)^n}{n} / n \in N \right\}.$$

- b) Show that $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{n-1}{n+2}$ is divergent.

- c) Define Cauchy sequence.

- d) Find left hand limit of $\lim_{x \rightarrow 0} \left(\frac{3x + |x|}{7x - 5|x|} \right)$.

- e) If $f(x) = \frac{x^2 - 9}{x - 3} \quad 0 \leq x \leq 3$
 $= 4x - 6 \quad 3 < x \leq 6$

then discuss the continuity of the function $f(x)$ at $x = 3$.

- f) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{\log \sin x}{\cot x}$.

- g) If $x = \tan(\log y)$ then prove that $(1 + x^2)y_1 - y = 0$.

- h) State Maclaurin's theorem with Lagrange's form of remainder.

P.T.O.

Q2) Attempt any four of the following : **[16]**

- a) Prove that there exists a rational number between any two real numbers.
- b) If $\langle x_n \rangle$, $\langle y_n \rangle$ and $\langle z_n \rangle$ are three sequences such that $x_n \leq y_n \leq z_n$ $\forall n \in \mathbb{N}$ and $\lim_{n \rightarrow \infty} x_n = \lim_{n \rightarrow \infty} z_n = l$ then prove that $\lim_{n \rightarrow \infty} y_n = l$.
- c) Show that the sequence $\langle x_n \rangle$ of real numbers whose n^{th} term is defined by $x_n = \frac{1}{1.2} + \frac{1}{2.3} + \frac{1}{3.4} + \dots + \frac{1}{n(n+1)}$ $\forall n \in \mathbb{N}$ is M.I., bounded and hence convergent.
- d) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{e^{1/x}}{1 + e^{1/x}}$, if it exists.
- e) Examine the convergence of the series $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{\sqrt[3]{n}}{(n+1)\sqrt{n}}$.
- f) Prove that, if $\lim_{x \rightarrow c} f(x)$ exists then it is unique.

Q3) Attempt any two of the following : **[16]**

- a)
 - i) Show that the sequence $\langle x_n \rangle$ defined by $x_1 = 1$ and $x_{n+1} = \sqrt{2 + x_n}$ $\forall n \in \mathbb{N}$ is convergent.
 - ii) Solve $\left| \frac{3-x}{2+x} \right| < 1 \forall x \in \mathbb{R}$ and $x \neq -2$.
- b)
 - i) Show that the sequence $\left\langle \frac{\sqrt{n^2 + 1}}{\sqrt{n}} \right\rangle$ is properly divergent.
 - ii) Prove that $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^p}$ is convergent if $p > 1$.
- c)
 - i) If $x_1 = 2$ and $x_{n+1} = 3 + \frac{1}{2x_n}$ $n \geq 1$ then show that $\langle x_n \rangle$ is contractive sequence.
 - ii) Using $\epsilon - \delta$ definition of limit prove that $\lim_{x \rightarrow 1} \frac{x}{1+x} = \frac{1}{2}$.

- d) i) Prove that every Cauchy sequence of real numbers is bounded.
 ii) State field axioms for set of real numbers.

Q4) Attempt any four of the following : **[16]**

- a) State and prove Lagrange's mean value theorem.
 b) Discuss the continuity of the function $f(x)$ at $x = a$, if the function is defined as follows :

$$f(x) = \frac{x^2}{a} - a \quad \text{if } 0 < x < a.$$

$$= 0 \quad \text{if } x = a.$$

$$= a - \frac{a^3}{x^2} \quad \text{if } x > a$$

- c) Evaluate $\lim_{x \rightarrow \frac{\pi}{2}} (\sec x)^{\cot x}$.
 d) Verify Cauchy's mean value theorem for the function $f(x) = \frac{1}{x^2}$ and $g(x) = \frac{1}{x}$ in $[a, b]$, $a > 0$. Show that c is harmonic mean of a and b .
 e) If $y = x^2 e^x \sin x$ then find y_n .
 f) Expand $\tan x$ in ascending powers of $\left(x - \frac{\pi}{4}\right)$.

Q5) Attempt any two of the following : **[16]**

- a) If a function $f: [a, b] \rightarrow \mathbb{R}$ is continuous on $[a, b]$ and $f(a) \cdot f(b) < 0$ then prove that there exists $c \in (a, b)$ such that $f(c) = 0$.

- b) If $y = \frac{1}{ax+b}$ then prove that $y_n = \frac{(-1)^n n! a^n}{(ax+b)^{n+1}}$. Hence obtain n^{th}

$$\text{derivative of } y = \frac{x+1}{x^2-4}.$$

- c) i) Verify Rolles theorem for the function $f(x) = \log \left[\frac{x^2 + ab}{(a+b)x} \right]$ on $[a, b]$, $a > 0$.
- ii) Evaluate; $\lim_{x \rightarrow 0} \left[\frac{1}{x} - \frac{1}{e^x - 1} \right]$.
- d) i) Prove that $\frac{x}{1+x^2} < \tan^{-1} x < x$, $\forall x > 0$.
- ii) Obtain the expansion of $e^{\sin x}$ up to the first four terms.

P261**[3901] - 143****F.Y. B.A.****STATISTICS****Descriptive Statistics****(2008 Pattern) (Old & New)***Time : 3 Hours]**[Max. Marks :80**Instructions to the candidates:*

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of statistical tables and scientific calculator is allowed.*
- 4) *Symbols have their usual meanings.*
- 5) *Graph papers will be provided on request.*

Q1) Attempt any two of the following :**[2 × 5 = 10]**

- a) Discuss the functions of any two of the Statistical organizations in India.
- b) A survey was conducted in a certain hotel and the complaints launched by the customers are recorded in the table given below :

Complaint	Number of customers
Bad Food Quality	5
Oily utensils	12
Non Hygienic surroundings	23
Very Oily Food	25
Arrogant Crew	12

Present the above information using Pareto Diagram.

- c) Show that the mean square deviation about mean is minimum.
- d) Given : $n = 12$, $\bar{X} = 20$, $\bar{Y} = 50$, $V(X) = 9$, $V(Y) = 12$, $Cov(X, Y) = 2.5$
Find :
 - I) Equation of line of regression of Y on X.
 - II) Equation of line of regression of X on Y.
 - III) Estimate of X when Y = 65.

P.T.O.

Q2) Attempt any four of the following : **[4 × 5 = 20]**

- a) Explain the notion of Statistical Population and sample. Describe the method of systematic sampling.
- b) Define arithmetic mean. Also state its merits and demerits.
- c) For a certain data, the sum of the upper and the lower quartiles is 100 and their difference is 50. If median is 75, find the coefficient of skewness and comment on the result obtained.
- d) For a certain data, the regression equations are as follows :
$$10X - 3Y - 55 = 0$$
$$X - 2Y + 28 = 0$$
Find : I) \bar{X} and \bar{Y}
II) b_{yx} and b_{xy}
III) $\text{Corr}(X, Y)$
- e) State the formula for $V(aX + bY + c)$ where a, b, c are any constants. Hence show that for uncorrelated variables X and Y
$$\text{Var}(X + Y) = \text{Var}(X - Y).$$
- f) Describe the graphical method of determination of the quartiles.

Q3) Attempt any three of the following : **[3 × 10 = 30]**

- a)
 - i) Compute standard deviation and coefficient of variation for the following data : 10, 15, 12, 10, 16, 20
 - ii) With usual notations prove that : $-1 \leq r \leq 1$.
- b)
 - i) Out of 100 women 67 preferred perfume of a brand X whereas out of 60 men only 28 preferred it. Find the coefficient of association between the attributes 'Gender' and 'Preference of Brand X'. Interpret your result.
 - ii) Compute the correlation coefficient between X and Y from the following data :
 $n = 50, \sum x_i = 100, \sum x_i^2 = 340, \sum y_i = 120, \sum y_i^2 = 430, \sum x_i y_i = 340$.
- c)
 - i) Derive an expression for the line of regression of Y on X by the method of least squares.
 - ii) Following are the ranks given by 2 judges to ten contestants in a singing competition.

Contestants	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ranks given by judge I	8	6	4	2	1	5	3	9	7	10
Ranks given by judge II	7	6	9	2	3	4	9	10	1	8

Compute the Spearman's rank correlation coefficient for the above data.

- d) i) Discuss various points to be considered while constructing an index number.
ii) What is kurtosis? State its types. Also, show that $\beta_2 \geq 1$.
- e) i) Describe of following index numbers : CPI, BSE.
ii) For a certain data of 50 observations A.M. is 25 and standard deviation (S.D.) is 2. While checking, it is found that two values 21 and 31 were wrongly taken as 12 and 13 respectively. Find the corrected mean and S.D.

Q4) Attempt any one of the following : **[1 × 20 = 20]**

- a) i) Define raw and central moments for a frequency distribution and obtain the expressions for the second and third central moments in terms of raw moments. **[6]**
- ii) If $\sigma_x = \sigma_y$, show that
 $\text{Corr}(X, X + Y) = (1 + r) / 2$ where $r = \text{Corr}(X, Y)$ **[7]**
- iii) Check the consistency of the following data :
 $N = 100, (A) = 50, (B) = 75, (C) = 40, (AB) = 35, (AC) = 14,$
 $(BC) = 22, (ABC) = 10.$ **[7]**
- b) i) Define : (I) Attribute
(II) Order of the class
(III) Fundamental set of frequencies
(IV) Independence of two attributes. **[8]**
- ii) Explain the procedure of fitting the curve $Y = a + bX + cX^2$ by the method of least squares. **[7]**
- iii) Represent the following data by Histogram.

Age (years)	0-5	5-20	20-30	30-40	40-60
Population	100	600	700	800	450

Hence, determine the value of mode. **[5]**

